

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертация за придобиване на образователната и научна степен
„доктор” по Педагогическа и възрастова психология на тема:

„КОНФОРМИЗЪМ И ПРИЕМАНЕ НА ДРУГИТЕ В МЛАДЕЖКА ВЪЗРАСТ”

Докторант:
Николай Иванов Иванчев

Научен ръководител: доц. д-р Станислава Стоянова

Благоевград, 2013

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за защита от катедра „Психология” при Философски факултет на ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ”.

Дисертацията съдържа: увод, пет глави, заключение, приноси, литература и приложения с методическия инструментариум.

Обем: 196 страници.

Библиография, включваща 386 заглавия:

- 170 заглавия на кирилица;
- 216 заглавия на латиница.

Таблицы: 49

Фигури: 51

Приложения: 2

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 18.10.2013 г. от 13.00 часа, в зала 210А на УК1 на ЮЗУ „Неофит Рилски” на открито заседание на Научното жури.

Увод

Разглежданата проблематика е изключително актуална и провокираща широк интерес, поради комплексното проучване на психологическия феномен конформизъм, в контекста на индивидуалните различия, при младежите. В днешно време сред младежта преобладават процеси на диференциация по социален произход и социално положение на младите хора, социално-икономически показатели. Те се различават по материални възможности, ценностни ориентации и стил на живот (Безлатный, Д., 2011: 13-15). Значението на приятелските групи, родители и други авторитети се променя с възрастта (Аргайл, М. и Хендерсън, М., 1989; Силгиджиян, Х., 1978; Игов, И., Алексиева, Е. и Янева, Р., 2001; Padilla-Walker & Bean, 2009). Затова една от задачите на дисертационния труд е да се изследват и сравняват различни групи млади хора - по пол, възрастови подгрупи, занимание (спортисти, работещи, студенти от различни специалности).

Глава I Младежка възраст

Направена е психологическа характеристика на младежка възраст, в и са представени възрастови различия в ценностите, отнасящи се до конформизма. Изследванията върху конформизма рядко са фокусирани в определени възрастови периоди и в разнообразни ситуации. Спряхме се на конформизма в младежка възраст, за която е трудно да се фиксира възрастов диапазон, но приехме, че това е възрастта от 15 до 35 години (Белчева, М., 2007; Таир, Е., 2007; Байчинска, К., Бакрачева, М. и Савова, С., 2009; Волков, Б., 2006; Коцева, Т., 2007; Чолакова, М., 2007), която включва според някои периодизации част от горна юношеска възраст и ранна зрялост, дори от средната възраст (Ананъев, Б., 1980; Ериксън, Е., 1996). Обособихме и възрастови подгрупи от 15 до 20 години, от 21 до 25 години, от 26 до 30 години и от 31 до 35 години (Рангелова, Р., 2007; Белчева, М., 2007; Петкова, К., 2007).

Глава II Конформизъм – същност, причини и следствия

Във втора глава са описани различни форми на социално влияние, като се набляга на процесите, протичащи в малката група. Разглеждат се множество фактори, повлияващи върху конформизма и конформното поведение, свързани с индивида, групата и ситуацията – групови процеси, самооценка, полови различия, типът на проблема, съставът, размерът и единодушието на групата, видове власт, межкултурни различия, конфликти, някои личностни особености, възрастови различия. Описват се положителни и отрицателни следствия от конформизма за индивида и групата. Класифицират се методи, използвани за изследване на конформизма и конформното поведение – експерименти, наблюдения, проективни методики, личностни въпросници.

Глава III Конформното поведение като проява на мотивацията за одобрение, себепожертвувателния защитен стил на личността и приемането на другите

Трета глава изучава в теоретичен план взаимовръзката между социалната желателност, някои защитни стилове и защитни механизми, приемането на другите и конформното поведение. Потребността от одобрение намира израз в мотивация за одобрение (стремеж към одобрение и приемане от другите), а поведенческите ѝ прояви се наричат социална желателност (Hicks, 1964; Crowne, 1983; Паспаланова, Е., 1985; McCormick, Brannigan & LaPlante, 1984; Kell, 2009; Crandall, 1966; Paulhus, 2002). Социалната желателност има несъзнателни компоненти и служи за запазване на самоуважението, поддържане на положителна самооценка, което я свързва със защитните механизми на личността, най-често с отрицанието (Jacobson & Ford, 1966), а естеството ѝ е свързано с прояви на конформизъм със съществуващи социални норми и възприети очаквания на околните. Предполагаме, че самопожертвувателният защитен стил, включващ защитните механизми отрицание, формиране на реакция и алтруизъм (Bond, 1984; Bond & Wesley, 1996), е свързан с конформизма (конформизмът като жертване на своите интереси и позиция заради групата).

Нагласите и поведението се отнасят до специфичен социален контекст (Hagendoorn & Kleinpenning, 1991). Характеристики на ситуацията, които повлияват поведението на индивид, са предписания за общоприето поведение, очаквания на другите, вероятните последствия от поведението и т.н. (Cook & Selltitz, 1964). Предполагаме, че конформното поведение зависи от ситуацията, както и различията между сравняваните социални групи по степента на тяхното конформизиране се определят в голяма степен от особености на ситуацията.

Глава IV Дизайн на изследването

Четвърта глава описва изследователския дизайн. Издигната е една основна и четири работни хипотези. Методическият инструментариум включва експеримент и въпросници, които целят да изследват конформизма и конформното поведение в различни ситуации и повлияни от различни фактори – социална желателност, самопожертвувателен защитен стил, защитните механизми отрицание, формиране на реакция и псевдо-алтруизъм, приемането на другите, на техните успехи, морал и различни мнения, както и чувството за приетост от другите. За тази цел някои от методиките първо са модифицирани и след това е осъществена тяхната адаптация.

4.1. Цел, задачи и хипотези

Целта на дисертационния труд е да се изследват конформизма и конформното поведение в младежка възраст в различни ситуации, при различни социални групи, като се проучи взаимовръзката с някои защитни механизми и себепожертвувателния защитен стил на личността, мотивацията за одобрение, приемането на другите и чувството за приетост от тях.

Основна хипотеза

Конформизмът в младежка възраст се проявява като конформно поведение в различни аспекти и ситуации – поради стремеж към популярност, поради възприет натиск от група връстници и авторитети, в областта на модата, политиката, забавленията, здравословния начин на живот, медиите, техниката, за девиантни дейности, за поемане на риск. *Предполагаме, че* конформизмът в младежка възраст е израз на мотивацията за одобрение (като такава се проявява във вид на социална желателност при чувство за ниска степен на приетост от другите и приемането им във висока степен), и е форма на защита на личността, съпроводена с прилагането на самопожертвувателния защитен стил и на защитните механизми псевдоалтруизъм, формиране на реакция и отрицание.

Работни хипотези

1. Налице са различия по пол, семейно положение, занимание и възрастови подгрупи в младежка възраст по проявявания конформизъм в различни ситуации.
2. Конформизмът в младежка възраст зависи от степента, в която човек приема другите, приема техните успехи, морал и различия в мненията.
3. Конформизмът в младежка възраст зависи от степента, в която човек се чувства приет от другите и е мотивиран от стремеж за одобрение, т.е. от проявената социална желателност.
4. Конформизмът в младежка възраст е свързан със защитните механизми отрицание, формиране на реакция и псевдо-алтруизъм, както и със самопожертвувателния защитен стил на личността.

Задачи

1. Да се преведат и модифицират въпросници за изследване на конформизъм и конформно поведение на Ернандес; Мехрабиан и Шефъл; Сантор, Месерви и Кусумакар; скала Самопожертвувателен защитен стил от въпросника на М. Бонд.
2. Да се проведе изследване на различни категории лица (по пол, семейно положение, занимание, възрастови подгрупи) в младежка възраст с тези въпросници.
3. Да се адаптират модифицираните въпросници на Ернандес; Мехрабиан и Шефъл; Сантор, Месерви и Кусумакар; както и адаптиране на скала Самопожертвувателен защитен стил от въпросника на М. Бонд.
4. Да се сравнят резултатите на различни категории лица в младежка възраст (пол, семейно положение, занимание, възрастови подгрупи) по скалите от модифицираните въпросници за изследване на конформизъм и конформно поведение.
5. Да се потърсят взаимовръзки между различните аспекти на конформизма (поради стремеж към популярност, поради възприет натиск от група връстници и авторитети, в областта на модата, политиката, забавленията,

здравословния начин на живот, за девиантни дейности, за поемане на риск) от една страна и от друга страна - социалната желателност; самопожертвувателния защитен стил; защитните механизми отрицание, формиране на реакция и псевдо-алтруизъм; приемането на другите – на техните успехи, морал и различията в мненията; чувството, че си приет от другите.

6. Да се проведе експеримент за проследяване на влиянието на приемането на другите, чувството за приетост, самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми псевдо-алтруизъм, отрицание и формиране на реакция, социалната желателност, както и на конформната нагласа върху конформното поведение в различни ситуации и по различни въпроси.

4.2. Изследвани лица

Изследването е проведено на два етапа:

1. Първият от тях (тестово изследване) е през ноември – декември 2011 г. в София и Благоевград. Изследваните лица са 441, от тях - 222 мъже и 219 жени. Участниците в изследването имат различно семейно положение, диференцират се по специалност, професия и населено място. Средната им възраст е 21,8 години със стандартно отклонение 4,3 години.

2. Вторият етап от изследването (провеждането на експеримент) е реализиран в периода април – юни 2012 г. в град Благоевград. Изследваните лица са общо 107, младежи на възраст от 19 до 34 години, средна възраст 21 години ($SD=2$ години). Всички те са със завършено средно образование и понастоящем са студенти

4.3. Методически инструментариум (методики на изследването)

- скала Себепожертвувателен защитен стил (включва защитните механизми псевдо-алтруизъм, отрицание и формиране на реакция), и скала Лъжа от Въпросник защитни стилове (Defense style questionnaire – DSQ 88) на М. Бонд, която е адаптирана за български условия (Стоянова, С., Савова, С. и Иванчев, Н., 2013);
- тестове „Приемане на другите” (със субскали Приемане на различията на другите, Приемане на успехите на другите, Приемане на морала на другите) и „Как се чувстваш приет от другите”, адаптирани от Стоянова, С., 2007; Стоянова, С., Стоянова, Д. и Найденова, Ц., 2006;
- скала Конформност-Автономност от Въпросник за Локализация на контрола (Карагьозов, И., 1998);
- модификация на скала Конформност на Ернандес (Hernandez, 2009);
- модификация на Скала Конформност, създадена от Мехрабиан и Шефъл (Mehrabian & Stefl, 1995);
- модификация на 4 скали за Конформност на Сантор, Месерви и Кусумакар (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000) – скала за измерване на възприет натиск от връстниците, скала за конформизъм поради популярност, скала за

конформирани с авторитет, скала за изследване на конформно поведение в различни ситуации – неутрални и антисоциални;

- Експеримент за проследяване на влиянието на приемането на другите, чувството за приетост, самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми псевдо-алтруизъм, отрицание и формиране на реакция, социалната желателност, както и на конформната нагласа с институции върху конформното поведение относно технически въпроси, модни тенденции и медии.

4.4. Статистически методи за обработка на резултатите

Обработката на резултатите е извършена чрез софтуера SPSS като са приложени следните статистически методи – факторен анализ, дисперсионен анализ и неговия непараметричен еквивалент Kruskal- Wallis, t-критерий и неговия непараметричен еквивалент Mann-Whitney U, хи-квадрат анализ, регресионен анализ, корелационни коефициенти.

Глава V Анализ на резултатите от изследването

5.1. Резултати относно приемане на другите и чувство, че си приет

Мнозинството изследвани лица в младежка възраст приемат другите хора във висока и средна степен (изпитват задоволство от успехите на другите, не обръщат внимание на недостатъци в морала на другите, но приемат само малки различия в мненията). Хората предпочитат тези, които се съгласяват с мнението им, възприемат ги като по-рационални, отколкото несъгласните с мнението им. Този ефект нараства колкото по-важен е обсъжданият проблем, за членове на групата на принадлежност в сравнение с външни групи, както и за членове на мнозинството в групата (Back et al., 2010).

Повечето изследвани младежи в средна и ниска степен се чувстват приети от другите хора.

Таблица №1 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по приемане на другите, техния морал, успехи и различия в мненията, както и по чувство за приетост

	Пол	X	SD	t	df	p
приемане на другите	мъже	52,7523	8,18324	1,499	439	0,135
	жени	51,5571	8,56278			
как се чувстваш приет от другите	мъже	17,5000	3,30603	2,771	439	0,006
	жени	18,3562	3,17980			
приемане на морала на другите	мъже	9,4550	3,03304	2,228	439	0,026
	жени	8,8402	2,75398			
приемане на различия в мненията с другите	мъже	19,6847	3,83006	0,025	439	0,98
	жени	19,6941	3,98190			
приемане на успехите на другите	мъже	13,9505	3,82683	2,778	439	0,006
	жени	12,9954	3,37625			

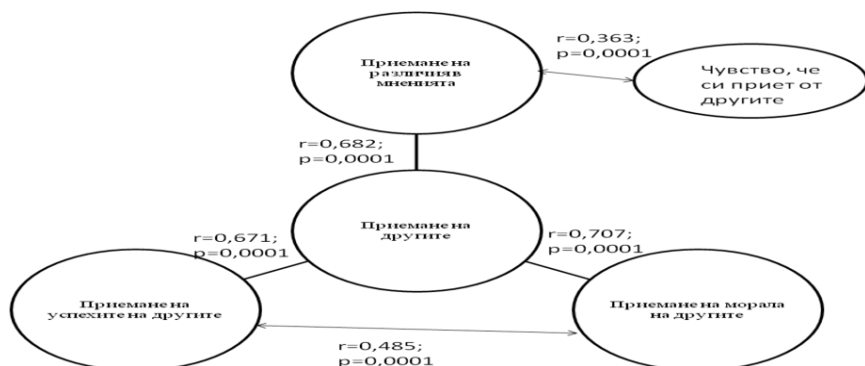
Данните показват, че жените в младежка възраст в по-голяма степен се чувстват приети от другите, отколкото мъжете, в потвърждение на установеното от други автори, че момичетата се чувстват по-приемани от момчетата (Клинчарски, В., 2007: 125), че в юношеска възраст при момчетата преобладава страхът от отхвърляне (Ванчева, Й. и Вирмозелова, Н., 2008: 80, 84; Ванчева, Й., 2006: 276- 77; Ванчева, Й., 2003: 29).

Мъжете в младежка възраст в по-голяма степен приемат морала и успехите на другите, отколкото жените. Възможно обяснение е мнението на други автори, че при жените се среща по-висока степен на нарцисизъм (Клинчарски, В., 2007: 120).

Резултатите от дисперсионния анализ показват, че няма значими различия при сравнение на приемането на другите ($F=0,798$; $P=0,451$), на техния морал ($F=0,553$; $P=0,576$), успехи ($F=0,683$; $P=0,506$), различия в мненията ($F=0,59$; $P=0,555$), както и чувството за приетост ($F=0,206$; $P=0,814$) при младежи с различно семейно положение.

Резултатите от дисперсионния анализ показват, че няма значими различия при сравнение на възрастовите групи спрямо приемането на другите ($F=1,584$; $P=0,193$), техния морал ($F=0,978$; $P=0,403$), успехи ($F=0,09$; $P=0,966$), различия в мненията ($F=1,69$; $P=0,168$), както и по чувство за приетост от другите ($F=1,61$; $P=0,186$). И други автори установяват, че възрастта не влияе върху степента на приемане на другите и степента, в която човек се чувства приет от другите (Стоянова, С., Стоянова, Д. и Найденова, Ц., 2006).

Резултатите от дисперсионния анализ показват, че няма значими различия при сравнение на групи с различно занимание (работещи, спортисти и студенти от други специалности) по приемане на другите ($F=2,269$; $P=0,105$), техния морал ($F=1,104$; $P=0,333$), успехите на другите ($F=0,104$; $P=0,901$), различията в мненията ($F=1,993$; $P=0,137$), както и по чувството за приетост ($F=2,262$; $P=0,105$).

Фиг. 1 Позитивни корелационни коефициенти на Пирсън между приемането на другите и чувството, че си приет от тях в младежка възраст

Тенденцията е, когато човек в младежка възраст приема другите, да приема техния морал и успехи, както и различията в мненията. Приемането на различията в мненията е свързано с чувството за приетост от другите, както откриват и други автори (Стоянова, С., 2007: 293). Приемането на морала и на успехите на другите също са свързани.

5.2.Резултати относно проявената социална желателност от изследваните лица

Изследването със скала „Лъжа” от въпросника на М. Бонд показва, че 18,1% от лицата са били прекалено откровени; 66,4% са проявили средна степен на откровеност и 15,4% са с висока мотивация за одобрение/социална желателност. В младежка възраст сред изследваните лица е най-малък дялът на проявилите висока социална желателност. Решихме да не елиминираме техните резултати, тъй като скала Лъжа измерва устойчива личностна характеристика (преди всичко конформност) и е препоръчително да не се елиминират резултатите на изследвани лица с високи стойности по тази скала, а да бъдат изчислени корелации между баловите по скалата и други релевантни за целите на изследването променливи (Николов, М., 1992: 10-12, 16).

5.3.Резултати от адаптирането на скалата за Себепожертвувателен защитен стил (със субскали псевдо-алтруизъм, отрицание и формиране на реакция) от въпросника на М. Бонд

За проверка на структурата на самопожертвувателния защитен стил, за определяне надеждността на отделните защитни механизми, които го изграждат и за изчисляване на сумарен бал тях, осъществихме факторен анализ, по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – КМО=0,74; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity < 0,0001. И трите извлечени фактора обясняват над 10% от дисперсията на променливите по теста, т.е. заслужава си да се интерпретират.

Таблица №2 Тегла на променливите от субскали „Псевдо-алтруизъм”, „Отрицание” и „Формиране на реакция” от въпросника на М. Бонд по факторите след ротацията на факторните оси

Айтеми	1 фактор	2 фактор	3 фактор
6.	0,738	0,077	0,106
7.	0,701	0,155	0,135
8.	0,649	0,290	-0,168
4.	0,437	0,212	0,110
2.	0,344	0,217	0,059
1.	0,109	0,473	-0,020
3.	-0,022	0,113	0,925
5.	0,266	0,098	0,491

Вътрешната консистентност на защитен механизъм Формиране на реакция е $\alpha=0,747$ и факторът обяснява 25,618% от дисперсията на изходните променливи.

Вътрешната консистентност на защитен механизъм Отрицание е $\alpha=0,827$ и факторът обяснява 16,967% от дисперсията на изходните променливи.

Защитен механизъм Псевдо-алтруизъм се състои само от един айтем. Обяснява 14,622% от дисперсията на изходните променливи. Проверихме надеждността на отговорите по него чрез метода тест-ретест при извадка от 30 студента за период от време 2 седмици и тя е $r=0,61$.

В окончателния си вариант в българската адаптация за младежка възраст фактор Себепожертвувателен защитен стил се състои от айтеми 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 и 8. $\alpha=0,722$.

Нормите за младежка възраст в България са: за себепожертвувателния защитен стил $X=35,83$; $SD=10,94$; за защитен механизъм Отрицание $X=9,06$; $SD=4,21$; за защитен механизъм Формиране на реакция $X=20,94$; $SD=7,94$; за защитен механизъм Псевдо-алтруизъм $X=5,83$; $SD=2,36$.

В младежка възраст преобладават лицата, които в средна степен използват себепожертвувателния защитен стил (68,3%), а във висока степен го използват 16,3%. Този защитен стил най-рядко се използва в ниска степен в младежка възраст (15,40%). Трите защитни механизма - отрицание: ниска степен (16,1%), средна степен (67,3%), висока степен (16,6%); формиране на реакция: ниска степен (15,6%), средна степен (66,4%), висока степен (17,9%) и псевдо-алтруизъм: ниска степен (19%), средна степен (63,3%), висока степен (17,7%) се използват почти еднакво често в младежка възраст, обикновено в средна степен.

Таблица №3 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по употреба на самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми и по социална желателност

	Пол	X	SD	$t_{(439)}$	p
социална желателност	мъже	38	7,86	2,451	0,015
	жени	39,83	7,82		
Себепожертвувателен защитен стил	мъже	35,51	10,43	0,611	0,542
	жени	36,15	11,46		
отрицание	мъже	9,0180	4,03488	-0,206	0,837
	жени	9,1005	4,38083		
формиране на реакция	мъже	21,0135	7,88118	0,205	0,838
	жени	20,8584	8,01679		
псевдо-алтруизъм	мъже	5,47748	2,413562	-3,193	0,002
	жени	6,18721	2,249693		

Резултатите от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по употреба на самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми и по социална желателност показват, че жените проявяват по-висока социална желателност в сравнение с мъжете. Други изследователи

също са установили, че при жените и девоиците преобладава стремежът към приемане, потребността от приемане (Ванчева, Й. и Вирмозелова, Н., 2008: 80, 84; Ванчева, Й., 2006: 276- 77; Ванчева, Й., 2003: 29; Клиничарски, В., 2007: 125)

Жените по-често използват защитния механизъм псевдо-алтруизъм, в сравнение с мъжете, в потвърждение на данните на други изследователи, че при жените чест защитен механизъм е псевдоалтруизъм (Raketic, Kovacevic & Djuric, 2009; Sullivan et al., 1994).

Таблица №4 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение на самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми и социалната желателност при лица с различно семейно положение

		X	SD	F (df=2, 425)	P
социална желателност	неженени/неомъжени	39,12	7,91	3,052	0,048
	женени	35,75	7,2		
	съвместно съжителство без брак	39,82	7,7		
Себепожертвувателен защитен стил	неженени/неомъжени	35,76	10,84	5,747	0,003
	женени	41,16	11,82		
	съвместно съжителство без брак	32,82	10,33		
Отрицание	неженени/неомъжени	8,9683	4,24967	0,561	0,571
	женени	9,7812	4,20241		
	съвместно съжителство без брак	8,9388	3,80465		
формиране на реакция	неженени/неомъжени	20,7752	7,90560	0,709	0,493
	женени	22,4688	6,84381		
	съвместно съжителство без брак	21,2245	8,33983		
псевдо-алтруизъм	неженени/неомъжени	5,72046	2,382429	1,494	0,226
	женени	6,43750	2,213412		
	съвместно съжителство без брак	5,97959	2,376007		

Женените лица в младежка възраст са проявили значимо по-рядко социална желателност в своите отговори в сравнение с неженените ($p_{LSD}=0,02$) и съжителстващите без брак ($p_{LSD}=0,023$), но и трите категории лица попадат в средната степен (нормата) на прояви на социална желателност. Има данни, че с нарастването на социалната желателност нараства приспособяването към брака (Joshi & Thingujam, 2009) и намаляват разводите (Twenge & Im, 2007), но все пак сключилите брак в младежка възраст са женени от скоро.

Женените лица в младежка възраст употребяват значимо по-често себепожертвувателния защитен стил в сравнение с неженените ($p_{LSD}=0,007$) и съжителстващите без брак ($p_{LSD}=0,001$). Сплотеността и експресивността в семейството са свързани с използването на по-зрял защитен стил (Thienemann, Shaw & Steiner, 1998), а себепожертвувателният се доближава до адаптивния, зрелия (Azibo, 2007; Araujo, Ryst & Steiner, 1999).

Няма значими различия по семейно положение относно употребата на защитните механизми.

Таблица №5 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми и социалната желателност

	години	X	SD	F (df=3, 437)	P
социална желателност	15-20	38,95	7,89	1,157	0,326
	21-25	39,47	7,81		
	26-30	38,16	7,53		
	31-35	36,67	8,51		
Себепожертвувателен защитен стил	15-20	35,49	11,69	0,548	0,65
	21-25	35,9	9,93		
	26-30	35,72	11,16		
	31-35	38,2	9,54		
отрицание	15-20	9,2918	4,35205	0,813	0,487
	21-25	8,9795	3,97313		
	26-30	8,4375	3,86830		
	31-35	8,3000	4,51931		
формиране на реакция	15-20	20,6223	8,36731	0,662	0,576
	21-25	20,9795	7,52052		
	26-30	21,3438	7,73183		
	31-35	22,7333	6,74119		
псевдо-алтруизъм	15-20	5,57082	2,469714	4,390	0,005
	21-25	5,94521	2,202759		
	26-30	5,93750	2,327085		
	31-35	7,16667	1,743626		

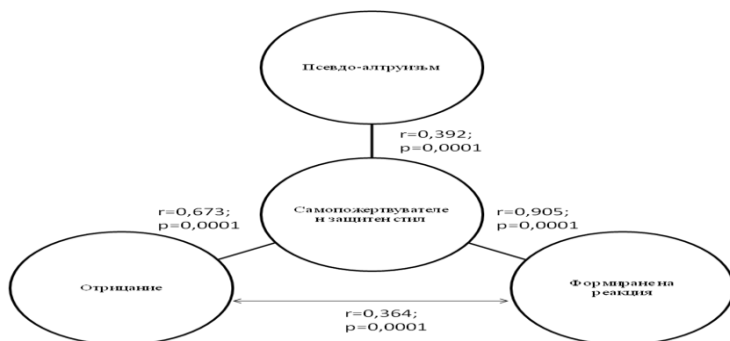
31-35 годишните по-често използват защитния механизъм псевдо-алтруизъм, отколкото 15-20 годишните ($p_{LSD}=0,0001$), 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,009$) и 26-30 годишните ($p_{LSD}=0,039$). Защитният механизъм псевдоалтруизъм е стабилен във времето и трудно се променя (Bond, 2004), но с нормалното развитие по време на растежа на индивида се използват все по – зрели защиты (Schamess & Miller, 1994).

Таблица №6 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по самопожертвувателния защитен стил, защитните механизми и социалната желателност

		X	SD	F (df=2, 438)	P
социална желателност	работещи	37,0870	9,39226	1,373	0,254
	спортисти	39,1151	7,75352		
	студенти от други специалности	39,1250	7,65276		
Себепожертвувателен защитен стил	Работещи	38,6522	9,83241	2,466	0,086
	Спортисти	36,4029	10,30036		
	студенти от други специалности	35,0039	11,39504		
отрицание	работещи	9,3913	4,16055	0,196	0,822
	спортисти	8,9424	4,18030		
	студенти от други специалности	9,0625	4,24033		
формирание на реакция	работещи	22,4348	7,36252	2,030	0,133
	спортисти	21,5683	7,49401		
	студенти от други специалности	20,3242	8,23576		
псевдо-алтруизъм	работещи	6,82609	2,058093	5,297	0,005
	спортисти	5,89209	2,138978		
	студенти от други специалности	5,61719	2,478523		

Работещите значимо по-често от спортистите ($p_{LSD}=0,019$) и от студентите от други специалности ($p_{LSD}=0,001$) прилагат защитния механизъм псевдо-алтруизъм. Получаването на удовлетворение от помагане на другите, каквато е същността на този защитен механизъм (Bond, 2004), може да бъде свързано със себепреценка за професионална и Аз-ефективност при работещите.

По-честата употреба на самопожертвувателния защитен стил е свързана с по-честата употреба на защитните механизми, а предпочитанието към защитния механизъм отрицание се свързва и с предпочитание към защитния механизъм формирание на реакция (виж Фиг. 2)

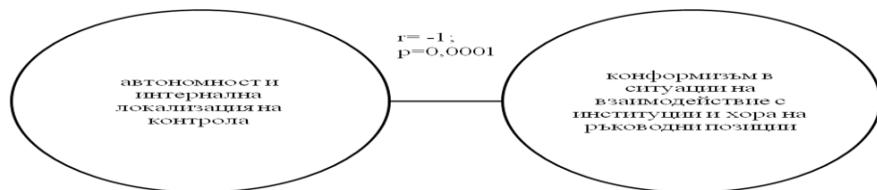

Фиг. 2 Позитивни корелационни коефициенти на Пирсън между защитните механизми и самопожертвувателния защитен стил в младежка възраст

5.4.Резултати по скала Конформност-Автономност от Въпросник за Локализация на контрола (Карагъзов, И., 1998) за изследване на конформиране в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции

С получените от нас данни алфа на Кронбах за скалата Конформност-Автономност е 0,645.

В младежка възраст преобладават средната (60,3%) и висока (34%) степен на конформиране в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции. Опитът от социализацията е насочен към съобразяване с институции и техните правила.

Фиг. 3 Отрицателен корелационен коефициент на Пирсън между автономността и интерналната локализация на контрола от една страна, и конформирането в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции от друга страна в младежка възраст

Когато човек проявява автономност и интернална локализация на контрола, е по-слабо конформен в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции (високият бал по едната променлива е свързан с нисък бал по другата, поради ипсативния измерителен инструмент, както е тази методика).

Резултатите от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции ($t=1,236; P=0,217$) и тези по автономност и интернална локализация на контрола ($t=1,236; P=0,217$) показват, че няма значими различия между половете.

Резултати от дисперсионния анализ показват, че няма значими различия при сравнение на конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции при лица с различно семейно положение ($F=0,202; P=0,817$)

Таблица №7 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции

	години	X	SD	F (df=3, 437)	P
конформност в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции	15-20	4,09	1,44	3,599	0,014
	21-25	3,62	1,32		
	26-30	3,66	1,56		
	31-35	4	1,82		
автономност и интернална локализация на контрола	15-20	2,91	1,44	3,599	0,014
	21-25	3,38	1,32		
	26-30	3,34	1,56		
	31-35	3	1,82		

15-20 годишните проявяват по-силен конформизъм в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции, отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,002$). 15-20 годишните проявяват по-слаба автономност и интернална локализация на контрола, отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,002$). Вероятно най-младите са и най-несигурни поради липсата на опит от взаимодействието с различни институции, затова се конформират повече в такава ситуация. Повлияваме се, когато зависим от авторитет (Домс, М. и Московичи, С., 2006: 76), а значението на авторитетите се променя с възрастта (Аргайл, М. и Хендерсън, М., 1989; Силгиджиян, Х., 1978; Игов, И., Алексиева, Е. и Янева, Р., 2001; Padilla-Walker & Bean, 2009).

Резултатите от дисперсионния анализ показват, че няма значими различия при сравнение между групи с различно занимание по техния конформизъм в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции ($F=2,119; P=0,121$).

Приложен е регресионен анализ относно влиянието на приемането на другите, чувството, че си приет от другите, самопожертвователния защитен стил, социалната желателност и възрастта върху различни аспекти на конформизма.

Чувството, че си приет от другите ($t= -4,519; p<0,0001; B= -0,099; Beta= -0,224$) и самопожертвователният защитен стил ($t=-2,46; p=0,014; B= -0,015;$

Beta=-0,115) влияят върху конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции ($r=0,31$, т.е. значима връзка между променливите; $r^2=0,096$, т.е. 9,6% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния стъпков регресионен модел; $F=6,58$, $p<0,0001$). Най-силно е влиянието на чувството, че си приет от другите.

Когато намаляват усещането за приетост от другите и употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции.

Върху конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции не влияят приемането на другите ($t=-0,411$; $p=0,681$), приемане на различия в мненията с другите ($t=0,642$; $p=0,521$), приемането на успехите на другите ($t=-0,121$; $p=0,904$), приемането морала на другите ($t=-1,348$; $p=0,171$) и социална желателност ($t=0,723$; $p=0,47$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=-3,016$; $p=0,003$; $B=-0,028$; Beta=-0,155) влияе върху конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции ($r=0,165$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,027$, т.е. само 2,7% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=4,068$, $p=0,007$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, намалява конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции.

Върху конформността в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции не влияят защитните механизми отрицание ($t=0,812$; $p=0,418$) и псевдо-алтруизъм ($t=-1,213$; $p=0,226$).

Същите зависимости, но с обратен знак се проявяват при автономността и интернална локализация на контрола.

Чувството, че си приет от другите ($t=4,519$; $p<0,0001$; $B=0,099$; Beta=0,224) и самопожертвувателният защитен стил ($t=2,46$; $p=0,014$; $B=0,015$; Beta=0,115) влияят върху автономността и интерналната локализация на контрола ($r=0,31$, т.е. значима връзка между променливите; $r^2=0,096$, т.е. 9,6% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния стъпков регресионен модел; $F=6,58$, $p<0,0001$). Най-силно е влиянието на чувството, че си приет от другите. ***Когато нарастват усещането за приетост от другите и употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства автономността и интерналната локализация на контрола.*** Върху автономността и интерналната локализация на контрола не влияят приемането на другите ($t=0,411$; $p=0,681$), приемането на различия в мненията с другите ($t=-0,642$; $p=0,521$), приемането на успехите на другите ($t=0,121$; $p=0,904$), приемането морала на другите ($t=1,348$; $p=0,178$) и социална желателност ($t=-0,723$; $p=0,47$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=3,016$; $p=0,003$; $B=0,028$; Beta=0,155) влияе върху автономността и интерналната локализация на контрола

($r=0,165$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,027$, т.е. само 2,7% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=4,068$, $p=0,007$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства автономността и интерналната локализация на контрола.

Върху автономността и интерналната локализация на контрола не влияят защитните механизми отрицание ($t=-0,812$; $p=0,418$) и псевдо-алтруизъм ($t=1,213$; $p=0,226$).

5.5. Резултати от адаптирането на модифицирания въпросник за конформизъм на Ернандес

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,774$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Таблица №8 Тегла на променливите от въпросника за конформизъм на Ернандес по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор	3 фактор	4 фактор
9.	0,730	-0,075	0,148	-0,140
8.	0,682	0,181	0,089	-0,053
7.	0,676	0,071	0,142	0,148
11.	0,643	0,111	-0,031	-0,300
4.	0,589	0,077	-0,196	0,161
3.	0,566	0,113	0,068	0,366
10.	-0,202	0,711	0,066	0,001
1.	0,104	0,665	0,056	0,147
6.	0,326	0,589	0,046	-0,040
12.	0,293	0,568	0,118	-0,207
13.	0,000	-0,013	0,729	0,274
14.	0,259	0,028	0,684	-0,278
5.	-0,043	0,313	0,596	0,055
2.	0,031	-0,011	0,065	0,782

Първият извлечен фактор включва айтеми 9, 8, 7, 11, 4 и 3 и обяснява 20,351% от дисперсията на изходните променливи. Тези айтеми измерват конформизма в ситуации на възприет натиск от връстници, поради стремежа да приличаш на своите връстници по притежавани вещи, облекло, успехи, статус на приятелите, стремеж да не се отличава от групата по своя статус. Нарекохме този фактор „Конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците”. $\alpha=0,764$.

Вторият извлечен фактор включва айтеми 10, 1, 6 и 12 и обяснява 12,794% от дисперсията. Тези айтеми измерват конформизма поради стремежа да се съобразяваш с правилата и мнението на група, защото ги цениш повече, отколкото мнението на отделен индивид. Нарекохме този фактор „Конформизъм поради нормативно социално влияние”. $\alpha=0,759$.

Третият извлечен фактор включва айтеми 13, 14 и 5 и обяснява 10,542% от дисперсията. Тези айтеми измерват конформизма поради частно съгласие с група и приятни чувства от осъзнаване на сходството с другите. Нарекохме този фактор „Конформизъм поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията”. $\alpha=0,77$.

Четвъртият извлечен фактор се състои от един единствен айтем и обяснява 8,051% от дисперсията на изходните променливи. Изследва Анти-конформизма. Проверихме надеждността чрез метода тест-ретест при извадка от 15 студенти за период от 2 седмици и тя е $r=0,6$.

Преобладават средна (67,3%) и ниска (19,3%) степен на прояви на конформизъм в младежка възраст поради стремеж за сходен статус с връстниците. Висока степен на конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците се наблюдава едва при 13,4% от младежите. Характерни са средна (70,5%) и ниска (17,2%) степен на прояви на конформизъм в младежка възраст поради нормативно социално влияние. Висока степен на конформизъм поради нормативно социално влияние се наблюдава едва при 12,2% от младежите. Преобладават средна (69,40%) и висока степен (19,30%) на прояви на конформизъм в младежка възраст поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията. Ниска степен на конформизъм поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията се наблюдава едва при 11,30% от младежите. Преобладава средна степен (77%) на проявите на антиконформизъм в младежка възраст (да се чувстваш добре, когато отказваш). Слабо са проявени високата (11%) и ниската (12%) степен на антиконформизъм в младежка възраст.

Таблица №9 Резултати от сравнението на средните стойности на мъжете и жените по скалите за конформизъм от модифицирания въпросник на Ернандес

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците	Мъже	10,27	3,41	3,896	438, 115	0,000
	Жени	9,04	3,21			
Конформизъм поради нормативно социално влияние	мъже	9,03	2,5	2,076	439	0,038
	жени	8,56	2,24			
Конформизъм поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията	мъже	7,93	1,93	0,647	439	0,518
	жени	7,81	1,95			
Анти-конформизъм (да се чувстваш добре, когато отказваш)	мъже	2,36	0,85	Mann-Whitney U=23828,0		0,697
	жени	2,37	0,82			

Мъжете проявяват по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците и по-силен конформизъм поради нормативно социално влияние, тъй като мъжете се чувстват по-обвързани с приятелите си, отколкото жените (Стоянова, С. и Рибка, Е., 2006: 164).

Таблица №10 Резултати от сравнението на конформността по скалите от модифицирания въпросник на Ернандес при лица с различно семейно положение

		X	SD	F (df=2, 425)	P
Конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците	неженени/неомъжени	9,77	3,36	1,803	0,166
	женени	10,25	3,49		
	съвместно съжителство без брак	8,92	3,44		
Конформизъм поради нормативно социално влияние	неженени/неомъжени	8,7	2,35	2,573	0,077
	женени	9,69	2,55		
	съвместно съжителство без брак	8,73	2,34		
Конформизъм поради приятни чувства от еднаквостта	неженени/неомъжени	7,97	1,94	0,589	0,555
	женени	7,78	1,79		
	съвместно съжителство без брак	7,67	1,97		
Анти-конформизъм (да се чувстваш добре, когато отказваш)	неженени/неомъжени	2,4	0,83	Kruskal Wallis Test= 9,904	0,007
	женени	1,94	0,72		
	съвместно съжителство без брак	2,31	0,87		

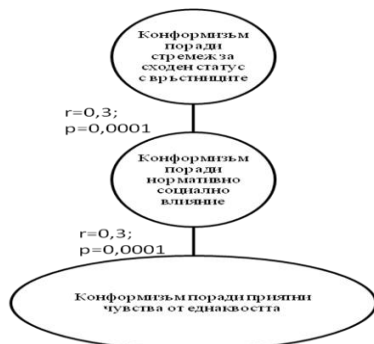
Неженените проявяват по-силно изразен анти-конформизъм (чувстват се добре, когато отказват), в сравнение със сключилите брак и съжителстващите, тъй като бракът и съжителството предполагат съобразяване с партньорите и взаимно подпомагане.

Таблица №11 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм по скалите от модифицирания въпросник на Ернандес

		X	SD	F (df=3, 437)	P
Конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците	15-20 години	9,88	3,46	1,465	0,223
	21-25 години	9,62	3,37		
	26-30 години	8,72	2,79		
	31-35 години	9,1	3,07		
Конформизъм поради нормативно социално влияние	15-20 години	8,9	2,53	1,142	0,332
	21-25 години	8,64	2,18		
	26-30 години	8,34	2,24		
	31-35 години	9,27	2,29		
Конформизъм поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията	15-20 години	8,19	1,88	4,736	0,003
	21-25 години	7,5	1,98		
	26-30 години	7,56	1,98		
	31-35 години	7,47	1,87		
Анти-конформизъм (да се чувстваш добре, когато отказваш)	15-20 години	2,41	0,83	Kruskal Wallis Test= 4,607	0,203
	21-25 години	2,37	0,86		
	26-30 години	2,16	0,68		
	31-35 години	2,17	0,83		

15-20 годишните проявяват по-силна конформност поради приятни чувства от еднаквостта, отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,001$). В юношеска възраст степента на диференциация на себе си от родители и други възрастни е по-голяма, отколкото по отношение на приятелите – връстници (Силгиджиян, Х., 1978: 81). Юношата има потребност да прилича на своите приятели (Ванчева, Й., 2003: 30, 278).

Резултатите от сравнението между групи с различно занимание по техния конформизъм по скалите за от модифицирания въпросник на Ернандес, показват, че няма значими различия между студенти, спортисти и работещи по тяхното конформиране поради стремеж за сходен статус с връстниците ($F=1,220; P=0,296$); поради нормативно социално влияние ($F=1,380; P=0,253$); поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията ($F=1,606; P=0,202$); както и по техния анти-конформизъм (Kruskal Wallis Test= 3,89; $P=0,143$).

Фиг. 4 Положителни корелации на Пирсън между конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците; поради нормативно социално влияние; поради приятни чувства от еднаквостта

Когато човек в младежка възраст проявява силен конформизъм поради нормативно социално влияние, той проявява и силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците и поради приятни чувства от еднаквостта.

Чувството, че си приет от другите ($t=-3,1$; $p=0,002$; $B=-0,159$; $Beta=-0,154$), приемането на другите ($t=-2,416$; $p=0,016$; $B=-0,179$; $Beta=-0,445$), приемането морала на другите ($t=2,167$; $p=0,031$; $B=0,223$; $Beta=0,193$), приемането на успехите на другите ($t=2,835$; $p=0,005$; $B=0,247$; $Beta=0,267$) и социалната желателност ($t=-2,641$; $p=0,009$; $B=-0,053$; $Beta=-0,124$) влияят върху конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,292$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,085$, т.е. 8,5% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=5,779$, $p<0,0001$). Най-силно е влиянието на приемането на другите.

Когато нарастват усещането за приетост от другите, приемането на другите и социалната желателност, намалява конформизмът поради стремеж за сходен статус с връстниците.

Когато нарастват приемането на морала и успехите на другите, нараства конформизмът поради стремеж за сходен статус с връстниците.

Върху конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците не влияят приемането на различия в мненията с другите ($t=1,123$; $p=0,262$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=1,461$; $p=0,145$).

Защитните механизми формиране на реакция ($t=2,275$; $p=0,023$; $B=0,049$; $Beta=0,117$) и псевдоалтруизъм ($t=-3,124$; $p=0,002$; $B=-0,214$; $Beta=-0,15$) влияят върху конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,171$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,029$, т.е. само 2,9% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=4,398$, $p=0,005$). Най-силно е влиянието на защитния механизъм псевдоалтруизъм.

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства конформизмът поради стремеж за сходен статус с връстниците.

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдоалтруизъм, намалява конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците.

Върху конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците не влияе защитният механизъм отрицание ($t=-0,142$; $p=0,887$).

Приемането на морала на другите ($t=3,174$; $p=0,002$; $B=0,23$; $Beta=0,281$), приемането на другите ($t=2,435$; $p=0,015$; $B=0,127$; $Beta=0,446$), приемането на различия в мненията с другите ($t=2,611$; $p=0,009$; $B=0,178$; $Beta=0,291$), приемането на успехите на другите ($t=2,332$; $p=0,02$; $B=0,144$; $Beta=0,219$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=4,663$; $p<0,0001$; $B=0,048$; $Beta=0,218$) влияят върху конформизма поради нормативно социално влияние ($r=0,306$, т.е. значима връзка между променливите; $r^2=0,094$, т.е. 9,4% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=6,4$, $p<0,0001$). Най-силно е влиянието на приемането на другите.

Когато нараства употребата на самопожертвувателния защитен стил, приемането на другите, приемането на морала, различия в мненията с другите и приемането на успехите на другите, нараства и конформизмът поради нормативно социално влияние.

Върху конформизма поради нормативно социално влияние не влияят социалната желателност ($t=-1,872$; $p=0,062$) и чувството, че си приет от другите ($t=-1,32$; $p=0,187$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=3,423$; $p=0,001$; $B=0,052$; $Beta=0,174$) влияе върху конформизма поради нормативно социално влияние ($r=0,219$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,048$, т.е. само 4,8% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=7,352$, $p<0,0001$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства конформизмът поради нормативно социално влияние.

Върху конформизма поради нормативно социално влияние не влияят защитните механизми отрицание ($t=1,601$; $p=0,11$) и псевдо-алтруизъм ($t=0,283$; $p=0,777$).

Социалната желателност ($t=2,22$; $p=0,027$; $B=0,026$; $Beta=0,107$) влияе върху конформизма поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията ($r=0,176$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,021$, т.е. само 3,1% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=1,971$, $p=0,058$).

Когато нараства социалната желателност, нараства конформизмът поради приятни чувства от еднаквостта.

Върху конформизма поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията не влияят приемането на другите ($t=-0,762$; $p=0,447$), приемането на различия в мненията с другите ($t=-1,926$; $p=0,055$), приемането на успехите на другите ($t=-0,604$; $p=0,546$), чувството, че си приет от другите ($t=-1,924$; $p=0,055$), приемането на морала на другите ($t=-0,105$; $p=0,917$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=0,139$; $p=0,889$).

Върху конформизма поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността не влияят защитните механизми отрицание ($t=1,753$; $p=0,08$), формиране на реакция ($t=-1,089$; $p=0,277$) и псевдо-алтруизъм ($t=-0,329$; $p=0,742$; линеен регресионен модел Enter; $F=1,149$, $p=0,329$).

5.6.Резултати от адаптирането на модифицирания въпросник за конформизъм на Мехрабиан и Шефъл

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – КМО=0,688; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity < 0,0001.

Таблица №12 Тегла на променливите от въпросника за конформизъм на Мехрабиан и Шефъл по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор	3 фактор	4 фактор
22.	0,753	0,101	-0,031	-0,258
20.	0,707	-0,084	-0,030	-0,040
24.	0,541	0,063	0,190	0,254
15.	0,493	-0,297	0,135	0,198
25.	-0,043	0,747	0,050	-0,087
23.	-0,003	0,697	-0,054	0,179
21.	-0,045	0,677	-0,113	0,061
18.	0,049	0,033	0,758	0,102
17.	0,053	-0,133	0,697	-0,214
16.	-0,048	0,180	-0,136	0,816
19.	0,377	-0,180	0,342	0,402

Първият извлечен фактор включва айтеми 22, 20, 24 и 15 и обяснява 15,97% от дисперсията. Нарекохме този фактор „Конформизъм поради настоячивост и харизматичност на другите”. $\alpha=0,75$.

Вторият извлечен фактор включва айтеми 25, 23 и 21 и обяснява 15,418% от дисперсията. Нарекохме вторият извлечен фактор „Независимост от мнението на група”. $\alpha=0,79$.

Третият извлечен фактор включва айтеми 18 и 17 и обяснява 11,546% от дисперсията. Тези айтеми изследват конформизъм по отношение на семейството при вземане на решения в областта на политиката. Нарекохме този фактор „Конформизъм със семейството в областта на политиката”. $\alpha=0,804$.

Четвъртият извлечен фактор включва айтеми 16 и 19 и обяснява 9,992% от дисперсията. $\alpha=0,108$ и не си заслужава да се интерпретира факторът.

В младежка възраст преобладава средна (73,3%) степен на конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите. По-рядко се наблюдават висока (12%) и ниска (14,7%) степен на конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите. Преобладава средна (69,8%) степен на независимост от мнението на група. По-рядко се наблюдават висока (14,7%) и ниска (15,4%) степен на независимост от мнението на групата. Най-често лицата в младежка възраст се конформират в средна (73%) степен със семейството си по отношение на политически проблеми. По-рядко се наблюдават висока (13,2%) и ниска (13,8%) степен на конформизъм със семейството си в областта на политиката.

Таблица №13 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите, конформизъм със семейството в областта на политиката и независимост от мнението на група

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите	мъже	8,84	2,27	0,558	439	0,577
	жени	8,95	2,11			
Независимост от мнението на група	мъже	9,27	2,05	1,142	432,311	0,254
	жени	9,48	1,79			
Конформизъм със семейството в областта на политиката	мъже	5,09	1,48	2,228	439	0,026
	жени	4,79	1,3			

Мъжете проявяват по-силен конформизъм със семейството в областта на политиката, отколкото жените.

Неженените лица в младежка възраст са значимо по-независими от мнението на група в сравнение с женените ($p_{LSD}=0,011$), като на последните се налага да се съобразяват с повече други хора, за да се адаптират към съвместния живот (виж таблица №14).

Таблица №14 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение на конформизма поради настойчивост и харизматичност на другите, конформизма със семейството в областта на политиката и независимостта от мнението на група при лица с различно семейно положение

		X	SD	F (df=2, 425)	P
Конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите	неженени/неомъжени	9,03	2,16	2,394	0,092
	женени	8,66	2,36		
	съвместно съжителство без брак	8,35	2,12		
Независимост от мнението на група	неженени/неомъжени	9,51	1,83	3,642	0,027
	женени	8,63	2,15		
	съвместно съжителство без брак	9,18	2,03		
Конформизъм със семейството в областта на политиката	неженени/неомъжени	4,94	1,45	0,207	0,813
	женени	5,09	1,3		
	съвместно съжителство без брак	4,9	1,21		

Таблица №15 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите, конформизъм със семейството в областта на политиката и независимост от мнението на група

		X	SD	F (df=3, 437)	P
Конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите	15-20	9,21	2,23	4,458	0,004
	21-25	8,69	2,08		
	26-30	8,41	1,99		
	31-35	7,97	2,24		
Независимост от мнението на група	15-20	9,46	1,9	3,362	0,019
	21-25	9,4	1,88		
	26-30	9,66	1,68		
	31-35	8,33	2,32		
Конформизъм със Семейството в областта на политиката	15-20	5,07	1,46	2,013	0,111
	21-25	4,8	1,34		
	26-30	4,56	1,27		
	31-35	5,03	1,22		

15-20 годишните проявяват по-силен конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите, отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,024$), 26-30 годишните ($p_{LSD}=0,049$) и 31-35 годишните ($p_{LSD}=0,003$). Тези резултати подкрепят мнението, че конформизмът се увеличава до 11-15 годишна възраст, на постоянно стабилно ниво е до 20-тата година и след това намалява (Ванчева, Й., 2006: 276; Ванчева, Й., 2003: 29). Зависимостта от одобрението на групата е най-силна от 15 до 20 години, намалява от 21 до 30 години (Ангелова, Н., 2011).

31-35 годишните проявяват по-слаба независимост от мнението на група, отколкото 15-20 годишните ($p_{LSD}=0,003$), 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,005$) и 26-30 годишните ($p_{LSD}=0,007$). Този резултат съответства и на данни от изследвания на ценностни ориентации, които показват, че по-младите, например 17 - 19 годишните, ценят високо независимост (Гуман, С., 2005: 251-253). До 30 годишна възраст се наблюдава кулминация на индивидуалистичните нагласи и стремежът за независимост (Байчинска, К. и Гарванова, М., 2005: 108-109, 115).

Не се наблюдават значими различия между студенти, спортисти и работещи по техния конформизъм със семейството в областта на политиката ($F=2,899$; $P=0,056$), по техния конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите ($F=2,793$; $P=0,062$) и независимостта им от мнението на група ($F=0,535$; $P=0,586$).

Спортистите се конформират в значимо по-ниска степен поради настойчивост и харизматичност на другите в сравнение със студентите от други специалности и работещите ($\chi^2_{(4)}=11,688$; $p=0,02$), което може да е свързано с

тяхната самооценка. В литературата има данни, че спортуващите имат по-висока самооценка от неспортуващите (Стоянова, С., 2006: 190). Спортните успехи на младежите увеличават социалния им статус (Маджаров, Г., 2004: 80-81), а хора с ниска самооценка се конформират по-лесно (Hernandez, 2009; Левин, Д. и Павелчак, М., 2006: 37; Арънсън, Е., 1996: 46).

Когато нараства конформизмът поради настойчивост и харизматичност на другите, от една страна нараства и конформизмът поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,3$), а от друга страна нараства и конформизмът поради нормативно социално влияние ($r=0,353$).

Чувството, че си приет от другите ($t=-2,15$; $p=0,032$; $B=-0,073$; $Beta=-0,109$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=2,061$; $p=0,04$; $B=0,02$; $Beta=0,099$) влияят върху конформизма поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,212$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,045$, т.е. 4,5% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=2,901$, $p=0,006$). Най-силно е влиянието на чувството, че си приет от другите.

Когато нараства употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства конформизмът поради настойчивост и харизматичност на другите. Самопожертвувателният защитен стил се свързва с готовността да отстъпваш, особено при настойчивост на другите.

Когато нараства чувството, че си приет от другите, намалява конформизмът поради настойчивост и харизматичност на другите.

Върху конформизма поради настойчивост и харизматичност на другите не влияят приемането на другите ($t=0,742$; $p=0,459$), приемане на различия в мненията с другите ($t=-0,103$; $p=0,918$), приемането на успехите на другите ($t=-1,302$; $p=0,194$), приемането на морала на другите ($t=0,915$; $p=0,36$) и социалната желателност ($t=1,799$; $p=0,073$).

Защитните механизми отрицание ($t=2,577$; $p=0,01$; $B=0,068$; $Beta=0,13$) и псевдо-алтруизъм ($t=-2,171$; $p=0,03$; $B=-0,097$; $Beta=-0,104$) влияят върху конформизма поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,182$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,033$, т.е. само 3,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=4,996$, $p=0,002$). Влиянието на защитния механизъм отрицание е най-силно.

Когато нараства употребата на защитния механизъм отрицание, нараства конформизмът поради настойчивост и харизматичност на другите.

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява конформизмът поради настойчивост и харизматичност на другите.

Върху конформизма поради настойчивост и харизматичност на другите не влияе защитният механизъм формиране на реакция ($t=1,324$; $p=0,186$).

Социалната желателност ($t=-3,329$; $p=0,001$; $B=-0,039$; $Beta=-0,158$), приемането на успехите на другите ($t=-2,016$; $p=0,044$; $B=-0,101$; $Beta=-0,191$) и

самопожертвувателният защитен стил ($t=-2,797$; $p=0,005$; $B=-0,023$; $Beta=-0,132$) влияят върху независимостта от мнението на група ($r=0,27$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,073$, т.е. 7,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния стъпков регресионен модел; $F=4,875$, $p<0,0001$). Най-силно е влиянието на приемането на успехите на другите.

Когато нарастват приемането на успехите на другите, социалната желателност и употребата на самопожертвувателния защитен стил, намалява независимостта от мнението на група.

Върху независимостта от мнението на група не влияят чувството, че си приет от другите ($t=1,586$; $p=0,113$), приемането на другите ($t=1,471$; $p=0,142$), приемането на различия в мненията с другите ($t=-1,087$; $p=0,278$) и приемането на морала на другите ($t=-1,916$; $p=0,056$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=-3,002$; $p=0,002$; $B=-0,039$; $Beta=-0,161$) влияе върху независимостта от мнението на група ($r=0,171$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,029$, т.е. само 2,9% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=4,367$, $p=0,005$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, намалява независимостта от мнението на група.

Върху независимостта от мнението на група не влияят защитните механизми отрицание ($t=-0,405$; $p=0,686$) и псевдо-алтруизъм ($t=1,462$; $p=0,145$).

Себепожертвувателният защитен стил ($t=3,391$; $p=0,001$; $B=0,021$; $Beta=0,163$) влияе върху конформизма със семейството в областта на политиката ($r=0,212$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,045$, т.е. 4,5% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=2,916$, $p=0,005$).

Когато нараства употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства конформизмът със семейството в областта на политиката.

Върху конформизма със семейството в областта на политиката не влияят приемането на другите ($t=-0,417$; $p=0,677$), приемането на различия в мненията с другите ($t=0,067$; $p=0,947$), приемането на успехите на другите ($t=1,358$; $p=0,175$), социалната желателност ($t=-1,317$; $p=0,188$), чувството, че си приет от другите ($t=-1,41$; $p=0,159$) и приемането на морала на другите ($t=-0,013$; $p=0,989$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=2,846$; $p=0,005$; $B=0,026$; $Beta=0,145$) влияе върху конформизма със семейството в областта на политиката ($r=0,182$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,033$, т.е. само 3,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=5,012$, $p=0,002$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства конформизмът със семейството в областта на политиката.

Върху конформизма със семейството в областта на политиката не влияят защитните механизми отрицание ($t=1,417$; $p=0,157$) и псевдо-алтруизъм ($t=-1,235$; $p=0,218$).

5.7. Резултати от адаптирането на модифицирания въпросник за възприет натиск от връстниците на Сантор, Месерви и Кусумакар

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,852$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Таблица №16 Тегла на променливите от въпросника за възприет натиск от връстниците на Сантор, Месерви и Кусумакар по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор	3 фактор
34.	0,750	0,111	0,098
35.	0,730	0,230	0,095
36.	0,719	0,066	0,253
32.	0,483	0,376	0,030
30.	0,014	0,827	0,088
29.	0,214	0,688	0,176
31.	0,224	0,534	0,210
33.	0,421	0,468	0,135
27.	0,297	0,070	0,770
26.	0,247	0,154	0,710
28.	-0,081	0,222	0,686

Първият извлечен фактор включва айтеми 34, 35, 36 и 32 и обяснява 20,677% от дисперсията. Тези айтеми измерват конформизма при възприет натиск от приятели по отношение на употреба на наркотици, алкохол и сексуални взаимоотношения. Нарекохме този фактор „Конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците”. $\alpha=0,785$.

Вторият извлечен фактор включва айтеми 30, 29, 31 и 33 и обяснява 17,744% от дисперсията. Тези айтеми измерват конформизма при възприет натиск от приятели по отношение на поемане на риск и пропускане на уроци/лекции. Нарекохме този фактор „Конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците”. $\alpha=0,778$.

Третият извлечен фактор включва айтеми 27, 26 и 28 и обяснява 15,921% от дисперсията. Тези айтеми измерват оценяване на себе си, че лесно се повлияваш от натиск на приятелите във всякакъв аспект и особено в учебна среда. Нарекохме този фактор „Себеопреценка за лесно повлияване на натиск от приятели”. $\alpha=0,805$.

Най-често лицата в младежка възраст се конформират в средна (61,7%) и ниска (24,4%) степен за употреба на алкохол и наркотици, както и за

сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците. По-рядко се наблюдава висока степен (13,8%) на конформизъм за употреба на алкохол и наркотици и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците. Най-често лицата в младежка възраст се конформират в средна (65,3%) и ниска (20%) степен за поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците. По-рядко се наблюдава висока степен (14,7%) на конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците. Най-често лицата в младежка възраст считат, че в средна степен (56,3%) се повлияват от натиск от приятели. По-слабо са изразени високата (22,2%) и ниска (21,5%) степен на повлияване от натиск на приятели.

Таблица №17 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците	мъже	7,35	2,57	6,867	424,902	0,000
	жени	5,81	2,11			
Конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците	мъже	8,26	2,51	3,545	439	0,000
	жени	7,43	2,4			
Себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели	мъже	6,31	2,05	2,218	422,966	0,027
	жени	5,92	1,66			

Мъжете проявяват по-силен конформизъм, свързан с употреба на алкохол, наркотици и сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците; по-силен конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; преценяват себе си, че по-лесно се повлияват от натиск от приятели, отколкото жените.

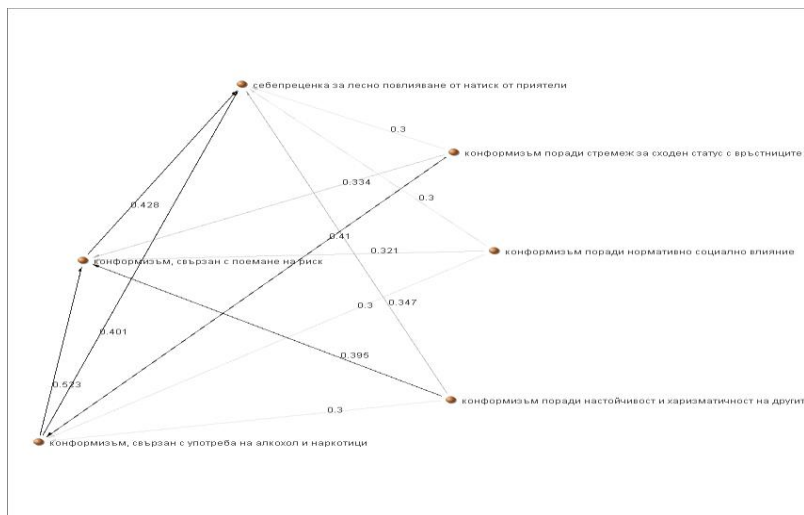
Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение на конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици ($F=0,037$; $P=0,964$), поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($F=0,627$; $P=0,535$); и себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели ($F=0,063$; $P=0,939$), не установяват значими различия, при лица с различно семейно положение.

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици ($F=1,811$; $P=0,144$), поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($F=0,71$; $P=0,547$) и себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели ($F=0,26$; $P=0,854$), не установяват значими различия по възрастови подгрупи в младежка възраст.

Таблица №18 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по техния конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели

		X	SD	F (df=2, 438)	P
Конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците	работещи	5,96	2,26	3,038	0,049
	спортисти	6,94	2,75		
	студенти от други специалности	6,5	2,33		
Конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците	работещи	7,7	2,61	0,097	0,908
	спортисти	7,85	2,44		
	студенти от други специалности	7,87	2,49		
Себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели	работещи	6,04	1,7	0,256	0,774
	спортисти	6,21	2,03		
	студенти от други специалности	6,08	1,81		

Спортистите се конформират значимо повече от работещите за употреба на алкохол и наркотици, поради възприет натиск от връстниците ($p_{LSD}=0,02$).

Фиг. 6 Положителни корелации на Пирсън между конформизма поради стремеж за сходен статус с връстниците, поради нормативно социално влияние, поради настойчивост и харизматичност на другите, за употреба на алкохол и наркотици, за поемане на риск и себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели

Когато човек в младежка възраст проявява силен конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,41$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,3$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради нормативно социално влияние ($r=0,3$; $p=0,0001$), по-често се конформира за поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,523$; $p=0,0001$), преценява себе си, като лесно повлияващ се от натиск от приятели ($r=0,401$; $p=0,0001$).

Когато човек в младежка възраст проявява силен конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,334$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради нормативно социално влияние ($r=0,321$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,395$; $p=0,0001$), преценява себе си, като лесно повлияващ се от натиск от приятели ($r=0,428$; $p=0,0001$).

Когато човек в младежка възраст преценява себе си, че лесно се повлиява от натиск от приятели, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,3$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради нормативно социално влияние ($r=0,3$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,347$; $p=0,0001$).

Социалната желателност ($t=-2,949$; $p=0,003$; $B=-0,045$; $Beta=-0,143$) влияе върху конформизма, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,183$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,033$, т.е. 3,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=2,137$, $p=0,039$).

Когато нараства социалната желателност, намалява конформизмът, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците. Употребата на алкохол (особено в най-ранните години на младежката възраст) и на наркотици не е социално одобрявано поведение

Върху конформизма, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците не влияят приемането на другите ($t=-1,059$; $p=0,29$), приемането на различия в мненията с другите ($t=1,002$; $p=0,317$), приемането на успехите на другите ($t=1,088$; $p=0,277$), чувството, че си приет от другите ($t=-1,697$; $p=0,09$), приемането на морала на другите ($t=0,592$; $p=0,554$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=-1,257$; $p=0,209$).

Защитният механизъм псевдо-алтруизъм ($t=-3,947$; $p<0,0001$; $B=-0,198$; $Beta=-0,189$) влияе върху конформизма, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,187$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,035$, т.е. само

3,5% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=5,281$, $p=0,001$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява конформизмът, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците. Употребата на алкохол и наркотици не е поведение, свързано с подпомагане.

Върху конформизма, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците не влияят защитните механизми отрицание ($t=0,153$; $p=0,879$) и формиране на реакция ($t=0,16$; $p=0,873$).

Чувството, че си приет от другите ($t=-2,537$; $p=0,012$; $B=-0,099$; $Beta=-0,131$) влияе върху конформизма, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,136$, т.е. значима връзка между променливите; $r^2=0,019$, т.е. само 1,9% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=1,171$, $p=0,318$).

Когато нараства усещането за приетост от другите, намалява конформизмът, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците. Човек се конформира повече, когато се чувства слабо приет в групата (Левин, Д. и Павелчак, М., 2006: 35-37; Ванчева, Й., 2003: 29; Арънсън, Е., 1996: 47).

Върху конформизма, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците не влияят приемането на другите ($t=0,245$; $p=0,807$), приемането на различия в мненията с другите ($t=0,097$; $p=0,923$), приемането на успехите на другите ($t=-0,43$; $p=0,667$), социалната желателност ($t=-0,274$; $p=0,784$), приемането на морала на другите ($t=0,363$; $p=0,717$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=-0,801$; $p=0,424$).

Защитният механизъм псевдо-алтруизъм ($t=-2,403$; $p=0,017$; $B=-0,122$; $Beta=-0,116$) влияе върху конформизма, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,116$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,014$, т.е. само 1,4% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=2,001$, $p=0,113$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява конформизмът, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците. Рискът може да е свързан с прояви на дезадаптация (Илиев, В., 2004), а някои автори отнасят алтруизма към зрелите защити (Mullen et al., 1999), свързани с добра адаптираност (Shaw, Ryst & Steiner, 1996).

Върху конформизма, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците не влияят защитните механизми отрицание ($t=-0,356$; $p=0,722$) и формиране на реакция ($t=0,503$; $p=0,615$).

Чувството, че си приет от другите ($t=-2,117$; $p=0,035$; $B=-0,062$; $Beta=-0,108$) влияе върху себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели ($r=0,207$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,043$, т.е. 4,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=2,782$, $p=0,008$).

Когато нараства усещането за приетост от другите, намалява себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели. Човек се конформира повече, когато се чувства слабо приет в групата (Левин, Д. и Павелчак, М., 2006: 35-37; Ванчева, Й., 2003: 29; Арънсън, Е., 1996: 47) и го осъзнава.

Върху себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели не влияят приемането на успехите на другите ($t=1,039$; $p=0,299$), приемането на другите ($t=-0,183$; $p=0,855$), приемането на различия в мненията с другите ($t=-0,226$; $p=0,821$), социалната желателност ($t=-1,188$; $p=0,236$), приемането на морала на другите ($t=1,088$; $p=0,277$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=0,813$; $p=0,417$).

Защитният механизъм псевдо-алтруизъм ($t=-3,445$; $p=0,001$; $B=-0,131$; $Beta=-0,165$) влияе върху себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели ($r=0,181$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,033$, т.е. само 3,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=4,941$, $p=0,002$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели. Доброволците често използват защитния механизъм алтруизъм (Bond, 2004). Негативното пряко и косвено влияние от връстниците има по-силно отражение върху поведението в сравнение с позитивното влияние на връстниците, свързано със социални прояви (Padilla-Walker & Bean, 2009).

Върху себепоценката за лесно повлияване от натиск от приятели не влияят защитните механизми отрицание ($t=1,4$; $p=0,162$) и формиране на реакция ($t=1,193$; $p=0,233$).

5.8. Резултати от адаптирането на модифицирания въпросник за конформизъм поради популярност на Сантор, Месерви и Кусумакар

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,928$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Извлечени са 2 фактора, като всеки от тях обяснява над 10% от дисперсията на променливите по теста. Първият извлечен фактор обяснява 36,676% от дисперсията на изходните променливи. Вторият извлечен фактор обяснява 18,503% от дисперсията на изходните променливи.

Таблица №19 Тегла на променливите от въпросника за конформизъм поради популярност на Сантор, Месерви и Кусумакар по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор
43.	0,796	0,040
37.	0,730	0,138
38.	0,728	0,185
45.	0,712	0,185
42.	0,670	0,371
44.	0,642	0,358
39.	0,614	0,327
48.	0,588	0,351
46.	-0,047	0,849
47.	0,505	0,582
40.	0,300	0,554
41.	0,516	0,518

Първият извлечен фактор включва айтеми 43, 37, 38, 45, 42, 44, 39 и 48. Тези айтеми измерват конформизма поради стремеж да бъдеш популярен сред приятели и да връстници, като за целта пренебрегваш някои хора и се насочваш към общуване с други, по-популярни; следваш модни тенденции и променяш обичайното си поведение. Нарекохме този фактор „Популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции”. $\alpha=0,877$.

Вторият извлечен фактор включва айтеми 46, 47, 40 и 41. Тези айтеми измерват конформизма поради стремеж да бъдеш популярен, известен сред познати и непознати, създаване на впечатление за успех в живота. Нарекохме този фактор „Конформизъм заради популярност и стремеж към успехи”. $\alpha=0,787$.

Нормите за младежка възраст в България са за Популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции $X=12,08$; $SD=4,58$; за Конформизъм заради популярност и стремеж към успехи $X=7,47$; $SD=2,6$.

За младежка възраст е характерен стремежът към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции в средна степен (83%), следван от висока степен (17%). При младежите най-често се среща средна степен (73,4%) на конформизъм заради популярност и стремеж към успехи. По-рядко се наблюдават висока (11,6%) и ниска (15%) степен на конформизъм заради популярност и стремеж към успехи

Таблица №20 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм заради популярност и стремеж към успехи, както и по популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции

	Пол	X	SD	t	df	p
Популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции	мъже	13,36	4,79	6,153	426,119	0,000
	жени	10,78	3,96			
Конформизъм заради популярност и стремеж към успехи	мъже	8,27	2,62	6,831	439	0,000
	жени	6,66	2,31			

Мъжете проявяват по-голям стремеж към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции; проявяват по-силен конформизъм заради популярност и стремеж към успехи. Популярността е свързана с повишаване на статуса в групата, а мъжете са по-съревнователно настроени, по-силно мотивирани от потребността за постижение, успех (Клинчарски, В., 2007: 125), в сравнение с жените.

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение на конформността заради популярност и стремеж към успехи ($F=0,704; P=0,495$), както и по популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции ($F_{0,227}=; P=0,758$), не установяват значими различия при лица с различно семейно положение.

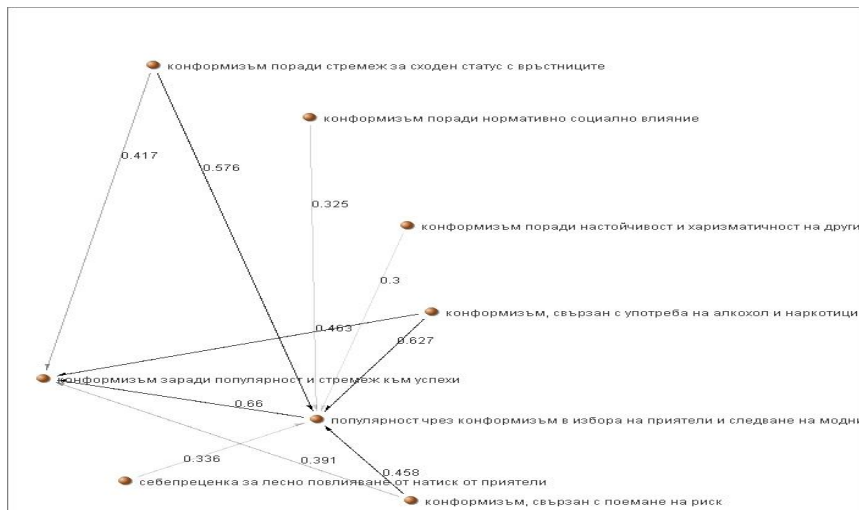
Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм заради популярност и стремеж към успехи ($F=1,071; P=0,361$), както и по популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции ($F=1,171; P=0,32$), не установяват значими различия при отделните възрастови подгрупи в младежка възраст.

Таблица №21 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по техния конформизъм заради популярност и стремеж към успехи, както и по популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции

		X	SD	F (df=2, 438)	P
Популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции	работещи	12,07	4,12	5,770	0,003
	спортисти	13,13	4,83		
	студенти от други специалности	11,51	4,43		
Конформизъм заради популярност и стремеж към успехи	работещи	7,74	2,95	3,859	0,022
	спортисти	7,91	2,68		
	студенти от други специалности	7,18	2,45		

Спортистите значимо повече от студенти от други специалности се стремят към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции ($p_{LSD}=0,001$). Спортистите значимо повече от студенти от

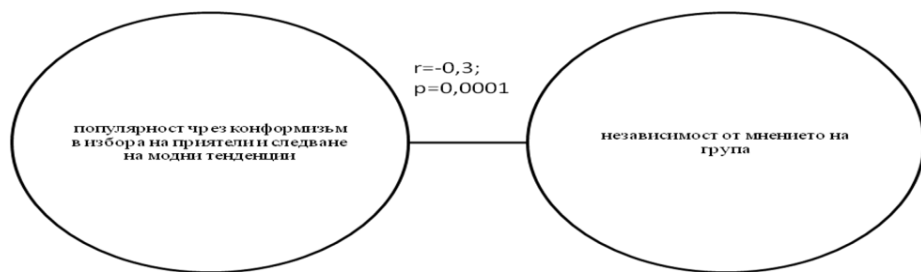
други специалности се конформират заради популярност и стремеж към успехи ($p_{LSD}=0,008$). Спортните успехи на младежите увеличават социалния им статус (Маджаров, Г., 2004: 80-81).

Фиг. 7 Положителни корелационни коефициенти на Пирсън между популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции, конформизъм заради популярност и стремеж към успехи от една страна, и конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците, поради нормативно социално влияние, поради настойчивост и харизматичност на другите, за употреба на алкохол и наркотици, за поемане на риск и себепреценка за лесно повлияване от натиск от приятели

Когато човек в младежка възраст се стреми към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,576$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради нормативно социално влияние ($r=0,325$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите ($r=0,3$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,627$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,458$; $p=0,0001$), преценява себе си, като лесно повлияващ се от натиск от приятели ($r=0,336$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм заради популярност и стремеж към успехи ($r=0,66$; $p=0,0001$).

Когато човек в младежка възраст проявява силен конформизъм заради популярност и стремеж към успехи, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,417$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,463$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,391$; $p=0,0001$).

Фиг.8 Отрицателен корелационен коефициент на Пирсън между популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции и независимост от мнението на група

Когато човек в младежка възраст се стреми към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции, той проявява по-слаба независимост от мнението на група ($r = -0,3$; $p = 0,0001$).

Приемането на другите ($t = 2,687$; $p = 0,007$; $B = 0,274$; $Beta = 0,502$), приемането на морала на другите ($t = 3,027$; $p = 0,003$; $B = 0,43$; $Beta = 0,273$), приемането на успехите на другите ($t = 2,596$; $p = 0,01$; $B = 0,313$; $Beta = 0,248$) и социалната желателност ($t = 2,841$; $p = 0,005$; $B = 0,079$; $Beta = 0,136$) влияят върху популярността чрез конформизъм в избора на приятели ($r = 0,243$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2 = 0,059$, т.е. 5,9% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F = 3,868$, $p < 0,0001$). Най-силно е влиянието на приемането на другите.

Когато нарастват приемането на другите, приемането на морала на другите, приемането на успехите на другите и социалната желателност, нараства стремежът към популярност чрез конформизъм в избора на приятели. Приемането се отнася до броя силни позитивни връзки (положителни чувства към другите, желание да бъде с другите, приятелско харесване), които индивид поддържа с другите членове на групата (Bukowski et al., 2000) и е естествено приемането да е свързано с избора на приятели. Мотивацията за получаване на одобрение води до стремеж за популярност.

Върху популярността чрез конформизъм в избора на приятели не влияят чувството, че си приет от другите ($t = -1,109$; $p = 0,268$), приемането на различия в мненията с другите ($t = 1,617$; $p = 0,107$) и самопожертвувателният защитен стил ($t = 1,514$; $p = 0,131$).

Защитните механизми псевдо-алтруизъм ($t = -4,047$; $p < 0,0001$; $B = -0,374$; $Beta = -0,192$) и формиране на реакция ($t = 2,892$; $p = 0,004$; $B = 0,085$; $Beta = 0,147$) влияят върху стремежа към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на

модни тенденции ($r=0,219$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,048$, т.е. само 4,8% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=7,322$, $p<0,0001$). Влиянието на защитния механизъм псевдо-алтруизъм е най-силно.

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява стремежът към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции. Псевдо-алтруизмът е свързан с прояви на топлота и щедрост (Zeigler-Hill & Pratt, 2007), с позитивно отношение към другите (Андреев, Б., 2006б: 141), затова няма връзка с избора само на приятели, които ще допринесат за повишаване на статуса и популярност.

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства стремежът към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции. Формирането на реакция е свързано с отказ от форми на поведение, които са неприемливи за дадена култура (Стаматов, Р., 2000: 19).

Върху стремежа към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции не влияе защитният механизъм отрицание ($t=-0,094$; $p=0,925$).

Приемането на другите ($t=2,624$; $p=0,009$; $B=0,155$; $Beta=0,499$), приемането на морала на другите ($t=2,683$; $p=0,008$; $B=0,22$; $Beta=0,247$), приемането на различия в мненията с другите ($t=2,012$; $p=0,045$; $B=0,155$; $Beta=0,233$), приемането на успехите на другите ($t=2,177$; $p=0,03$; $B=0,151$; $Beta=0,212$) влияят върху конформизма заради популярност и стремеж към успехи ($r=0,154$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,024$, т.е. само 2,4% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=1,512$, $p=0,161$). Най-силно е влиянието на приемането на другите.

Когато нарастват приемането на другите, на морала, различията в мненията и успехите на другите, нараства конформизмът заради популярност и стремеж към успехи. Приемането се отнася до положителни чувства към другите (Bukowski et al., 2000). Човек се стреми към популярност и успехи сред референтна група, която одобрява и приема.

Върху конформизма заради популярност и стремеж към успехи не влияят социалната желателност ($t=0,77$; $p=0,442$), чувството, че си приет от другите ($t=-0,191$; $p=0,849$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=-0,433$; $p=0,665$).

Защитният механизъм псевдо-алтруизъм ($t=-2,885$; $p=0,004$; $B=-0,153$; $Beta=-0,139$) влияе върху конформизма заради популярност и стремеж към успехи ($r=0,143$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,02$, т.е. само 2% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=3,044$, $p=0,029$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява конформизмът заради популярност и стремеж към

успехи. Псевдо-алтруизмът е свързан с прояви на топлота и щедрост (Zeigler-Hill & Pratt, 2007), с позитивно отношение към другите (Андреев, Б., 2006б: 141), затова няма връзка със стремежа за превъзходство, постижения и популярност.

Върху конформизма заради популярност и стремеж към успехи не влияят защитните механизми отрицание ($t=0,756$; $p=0,45$) и формиране на реакция ($t=-0,377$; $p=0,706$).

5.9. Резултати от адаптирането на модифицирания въпросник за конформизиране с авторитет на Сантор, Месерви и Кусумакар

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,674$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Таблица №22 Тегла на променливите от въпросника за конформизиране с авторитет на Сантор, Месерви и Кусумакар по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор
52.	0,810	-0,127
53.	0,766	0,023
51.	0,753	-0,087
49.	0,568	-0,080
50.	0,327	0,082
54.	0,005	0,836
55.	-0,063	0,830

Първият извлечен фактор обяснява 32,055% от дисперсията на изходните променливи и включва айтеми 52, 53, 51, 49 и 50. Нарекохме този фактор „Конформизъм с авторитети (родители и преподаватели)”. $\alpha=0,761$.

Вторият извлечен фактор обяснява 20,359% от дисперсията на изходните променливи и включва айтеми 54 и 55. Нарекохме този фактор „Склонност за нарушаване на правила”. $\alpha=0,857$.

Нормите за младежка възраст в България са за Конформизъм с авторитети (родители и преподаватели) $X=12,89$; $SD=2,85$; за Склонност за нарушаване на правила $X=4,54$; $SD=1,5$.

За младежка възраст е характерна средна степен (62,6%) на конформизъм с авторитети (родители и преподаватели). По-слабо са изразени високата (18,1%) и ниска степен (19,3%) на конформизъм с авторитети (родители и преподаватели). Също така при младежите преобладава средна (70,3%) и ниска (21,3%) степен на склонност за нарушаване на правила. По-рядко се наблюдава във висока степен (8,4%) склонност за нарушаване на правила.

Таблица №23 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм с авторитети (родители и преподаватели) и склонност за нарушаване на правила

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформизъм с авторитети (родители и преподаватели)	мъже	13,03	2,8	1,023	439	0,307
	жени	12,75	2,91			
Склонност за нарушаване на правила	мъже	4,69	1,5	2,215	439	0,027
	жени	4,38	1,48			

Мъжете проявяват проявяват по-голяма склонност за нарушаване на правила. Жените се конформират повече от мъжете (Клинчарски, В., 2007: 126; Endler, Minden & North, 1973; Jenness, 1932) за спазване на правила.

Таблица №24 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение на конформизма с авторитети (родители и преподаватели) и склонността за нарушаване на правила при лица с различно семейно положение

		X	SD	F (df=2, 425)	P
Конформизъм с авторитети (родители и преподаватели)	неженени/неомъжени	12,91	2,84	0,306	0,737
	женени	12,75	2,84		
	съвместно съжителство без брак	13,2	2,75		
Склонност за нарушаване на правила	неженени/неомъжени	4,65	1,53	6,042	0,003
	женени	4,13	1,16		
	съвместно съжителство без брак	3,96	1,27		

Съжителстващите без брак лица в младежка възраст проявяват значимо по-малка склонност за нарушаване на правила в сравнение с неженените ($p_{LSD}=0,002$), които в по-малка степен са придобили навици да се съобразяват с другите. За младежкия период е характерно увеличаване на случаите на съжителство без брак (Feixa, 2011).

Таблица №25 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по техния конформизъм с авторитети (родители и преподаватели) и склонността за нарушаване на правила

		X	SD	F (df=3, 437)	P
Конформизъм с авторитети (родители и преподаватели)	15-20 години	13,32	2,84	4,087	0,007
	21-25 години	12,54	2,79		
	26-30 години	12,28	2,68		
	31-35 години	11,97	3,03		
Склонност за нарушаване на правила	15-20 години	4,73	1,43	2,710	0,045
	21-25 години	4,34	1,55		
	26-30 години	4,38	1,66		
	31-35 години	4,2	1,49		

15-20 годишните проявяват по-силен конформизъм с авторитети (родители и преподаватели), отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,01$), 26-30 годишните ($p_{LSD}=0,049$) и 31-35 годишните ($p_{LSD}=0,014$). Конформирането с родители намалява постоянно с възрастта (Brendt, 1979).

15-20 годишните са по-склонни да нарушават правила, отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,015$). С напредъка на възрастта нараства зрелостта на индивида, той вече притежава по-голям социален опит да прилага социално приемливи модели на поведение.

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по техния конформизъм с авторитети (родители и преподаватели) ($F=2,450; P=0,087$) и склонността за нарушаване на правила ($F=1,844; P=0,159$), не установяват значими различия между спортисти, студенти и работещи.

Когато човек в младежка възраст проявява по-голяма склонност за нарушаване на правила, той проявява по-силен конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,3$; $p=0,0001$).

Самопожертвувателният защитен стил ($t=2,267$; $p=0,024$; $B=0,029$; $Beta=0,11$) влияе върху конформизма с авторитети (родители и преподаватели) ($r=0,131$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,017$, т.е. само 1,7% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=1,08$, $p=0,375$).

Когато нараства употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства и конформизмът с авторитети (родители и преподаватели), вероятно защото самопожертвувателният защитен стил е свързан с повишена любезност (Azibo, 2007)

Върху конформизма с авторитети (родители и преподаватели) не влияят приемането на другите ($t=0,432$; $p=0,67$), приемането на различия в мненията с другите ($t=-0,553$; $p=0,58$), приемането на успехите на другите ($t=-0,561$; $p=0,575$), социалната желателност ($t=0,35$; $p=0,727$), чувството, че си приет от другите ($t=0,238$; $p=0,812$) и приемането на морала на другите ($t=0,383$; $p=0,702$).

Защитният механизъм отрицание ($t=2,505$; $p=0,013$; $B=0,086$; $Beta=0,127$) влияе върху конформизма с авторитети (родители и преподаватели) ($r=0,152$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,023$, т.е. само 2,3% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=3,428$, $p=0,017$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм отрицание, нараства конформизмът с авторитети (родители и преподаватели), вероятно защото честото използване на защитния механизъм отрицание е свързано с ниска личностна тревожност (Lobel, Kashtan & Winch, 1987), за която допринася и съобразяването с изискванията на авторитети, при което отговорността за действията се прехвърля на тях.

Върху конформизма с авторитети (родители и преподаватели) не влияят защитните механизми псевдо-алтруизъм ($t=1,406$; $p=0,16$) и формиране на реакция ($t=0,041$; $p=0,967$).

Самопожертвувателният защитен стил ($t=-2,175$; $p=0,03$; $B=-0,014$; $Beta=-0,105$) и социалната желателност ($t=-2,286$; $p=0,023$; $B=-0,021$; $Beta=-0,11$) влияят върху склонността за нарушаване на правила ($r=0,202$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,041$, т.е. 4,1% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=2,641$, $p=0,011$). Най-силно е влиянието на социалната желателност.

Когато намаляват социалната желателност и употребата на самопожертвувателния защитен стил, нараства склонността за нарушаване на правила. Логично по-ниският стремеж за одобрение от другите, по-рядко проявяваните любезност и просоциално поведение, са свързани с нараснала склонност за нарушаване на правила.

Върху склонността за нарушаване на правила не влияят приемането на другите ($t=-0,981$; $p=0,327$), приемането на различия в мненията с другите ($t=0,909$; $p=0,364$), приемането на успехите на другите ($t=1,706$; $p=0,089$), чувството, че си приет от другите ($t=-1,166$; $p=0,244$), приемането на морала на другите ($t=0,05$; $p=0,96$).

Защитният механизъм псевдо-алтруизъм ($t=-2,297$; $p=0,022$; $B=-0,07$; $Beta=-0,111$) влияе върху склонността за нарушаване на правила ($r=0,154$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,024$, т.е. само 2,4% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=3,538$, $p=0,015$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм псевдо-алтруизъм, намалява склонността за нарушаване на правила, защото оказването на помощ е в унисон със социалните норми (Генкова, П., 2001: 45).

Върху склонността за нарушаване на правила не влияят защитните механизми отрицание ($t=-0,144$; $p=0,885$) и формиране на реакция ($t=-1,663$; $p=0,097$).

5.10. Резултати от адаптирането на модифицираната скала за изследване на конформно поведение в антисоциални ситуации на Сантор, Месерви и Кусумакар

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,63$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Таблица №26 Тегла на променливите от скалата за изследване та конформно поведение в антисоциални ситуации на Сантор, Месерви и Кусумакар по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор
5. Представете си, че сте на парти и пиете малко бира с приятели. Когато напускате партито, няма никой трезв, който да кара Вашата кола, за да се приберете. Приятелите Ви Ви подтикват Вие да карате. Какво е по-вероятно да направите?	0,730
4. Представете си, че сте в магазин с Вашите приятели. Почти няма други хора и забелязвате, че приятелите Ви взимат неща от рафтовете, без да ги платят. Вие не искате да крадете, но сте единственият човек сред групата приятели, който не е взел нищо. Какво е по-вероятно да направите?	0,722
2. Представете си, че този следобяд имате курс по английски език. Вашите приятели са решили да пропуснат курса и да отидат в центъра на града, и искат Вие да отидете с тях. Какво е по-вероятно да направите?	0,450

Извлеченият фактор обяснява 41,912% от дисперсията на изходните променливи и съответства на Конформирание за антисоциални дейности, описани от Santor, Messervey и Kusumakar (2000), свързани с нарушаване на закони като шофиране след като си пил алкохол, кражба, пропускане на учебни часове. $\alpha=0,725$.

Слабо преобладават неконформистките отговори на антисоциалната ситуация относно бягство от учебен час, като няма значими различия между процентите конформистки и неконформистки отговори на този въпрос ($\chi_{[1]}^2=3,449$; $p=0,063$). Няма значими различия по пол ($\chi_{[1]}^2=0,071$; $p=0,079$), нито по семейно положение ($\chi_{[4]}^2=1,325$; $p=0,857$), нито по занимание ($\chi_{[2]}^2=2,549$; $p=0,28$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{[3]}^2=1,484$; $p=0,686$) относно конформирането в такава ситуация.

Значимо преобладават неконформистките отговори на антисоциалната ситуация относно кражба от магазин ($\chi_{[1]}^2=289$; $p=0,0001$). Мъжете (16,3%) се конформират значимо по-често, отколкото жените (4%) в такава ситуация ($\chi_{[1]}^2=15,205$; $p=0,0001$). Потвърди се за младежка възраст резултатът на Santor, Messervey & Kusumakar (2000), че момчетата се конформират повече за антисоциални действия.

Няма значими различия по семейно положение ($\chi_{[4]}^2=3,234$; $p=0,519$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{[3]}^2=2,254$; $p=0,521$) относно конформирането в такава ситуация. Спортистите (15,1%) по-често биха се конформирали с приятели за кражба от магазин, следвани от студентите (7,4%) и в най-малка степен работещите (4,3%) се конформират в такава ситуация ($\chi_{[2]}^2=7,773$; $p=0,021$). Работещите се отличават с по-голяма независимост (включително материална) и самостоятелност, притежават по-голям социален опит да прави самостоятелни и независими преценки, както и съзнателно да регулират поведението си, и да прилагат социално приемливи модели на поведение.

Значимо преобладават неконформистките отговори на антисоциалната ситуация относно шофиране след употреба на алкохол ($\chi_{[1]}^2=161,653$; $p=0,0001$). Мъжете (25,5%) се конформират значимо повече, отколкото жените (12,4%) в

такава ситуация ($\chi_{11}^2=10,217$; $p=0,001$), както установяват и Santor, Messervey & Kusumakar (2000), че момчетата се конформират повече за антисоциални действия.

Няма значими различия по семейно положение ($\chi_{41}^2=2,065$; $p=0,724$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{43}^2=0,609$; $p=0,894$) относно конформирането в такава ситуация.

Спортистите (28,1%) по-често биха се конформирали с приятели за шофиране пил, следвани от студентите (16,4%) и в най-малка степен работещите (13%) се конформират в такава ситуация ($\chi_{21}^2=9,172$; $p=0,01$). Както отбелязахме, работещите притежават по-голям социален опит да прави самостоятелни и независими преценки, съзнателно да регулират поведението си, и да прилагат социално приемливи модели на поведение.

За младежка възраст е характерна ниска (43,1%) и средна (41,5%) степен на конформиране за антисоциални дейности. По-рядко се наблюдава висока степен (15,4%) на конформиране за антисоциални дейности.

Таблица №27 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформизъм за антисоциални дейности

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформиране за антисоциални дейности	мъже	0,85	0,85	2,718	420,840	0,007
	жени	0,65	0,68			

Мъжете се конформират по-силно за антисоциални дейности, в съответствие с установената тенденция момчетата по-често да се конформират за извършване на антисоциални действия, отколкото момичетата (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000).

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение на конформизма за антисоциални дейности ($F=0,294$; $P=0,745$), не установяват значими различия при лица с различно семейно положение.

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите подгрупи в младежка възраст по техния конформизъм за антисоциални дейности ($F=0,362$; $P=0,78$) не установяват значими различия при отделните възрастови подгрупи в младежка възраст.

Таблица №28 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по техния конформизъм за антисоциални дейности

		X	SD	F (df=2, 438)	P
Конформиране за антисоциални дейности	работещи	0,54	0,69	3,327	0,037
	спортисти	0,86	0,89		
	студенти от други специалности	0,72	0,71		

Спортистите се конформират значимо повече от работещите за антисоциални дейности ($p_{LSD}=0,015$). Работещите се отличават с по-голяма самостоятелност, притежават по-голям социален опит да прилагат социално приемливи модели на поведение.

Когато човек в младежка възраст проявява по-силен конформизъм за антисоциални дейности, той по-често се конформира за употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,3$; $p=0,0001$).

Приемането на различия в мненията с другите ($t=1,938$; $p=0,053$; $B=0,045$; $Beta=0,225$) влияе върху конформирането за антисоциални дейности ($r=0,116$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,014$, т.е. само 1,4% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=0,851$, $p=0,546$).

Когато нараства приемането на различия в мненията, намалява конформирането за антисоциални дейности. Толерантните хора уважават другите и вероятно не биха се включили в дейности, които могат да навредят.

Върху конформирането за антисоциални дейности не влияят приемането на другите ($t=-1,461$; $p=0,145$), приемането на успехите на другите ($t=-1,785$; $p=0,075$), социалната желателност ($t=0,079$; $p=0,937$), чувството, че си приет от другите ($t=-0,649$; $p=0,517$), приемането на морала на другите ($t=-0,308$; $p=0,758$), самопожертвувателният защитен стил ($t=0,173$; $p=0,863$).

Върху конформирането за антисоциални дейности не влияят защитните механизми отрицание ($t=-0,084$; $p=0,933$), псевдо-алтруизъм ($t=-1,816$; $p=0,07$) и формиране на реакция ($t=0,809$; $p=0,419$; линеен регресионен модел Enter; $F=1,194$, $p=0,312$).

5.11. Резултати от адаптирането на модифицираната скала за изследване на конформно поведение в неутрални ситуации на Сантор, Месерви и Кусумакар

Беше осъществен експлораторен факторен анализ по метода на главните компоненти, ортогонална ротация на факторните оси. Факторният анализ е адекватен и приемлив – $KMO=0,65$; Sig. на Bartlett's Test of Sphericity $< 0,0001$.

Таблица №29 Тегла на променливите от скалата за изследване на конформно поведение в неутрални ситуации на Сантор, Месерви и Кусумакар по факторите след ротацията на факторните оси

айтеми	1 фактор	2 фактор
7.	0,749	0,071
6.	0,721	-0,100
3.	-0,149	0,886
1.	0,467	0,516

Първият извлечен фактор обяснява 33,03% от дисперсията на изходните променливи и би могъл да бъде наречен на Конформиране за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние. $\alpha=0,818$.

Вторият извлечен фактор обяснява 26,633% от дисперсията на изходните променливи и би могъл да бъде наречен на Конформиране за неутрални дейности (забавления – концерт, парти). $\alpha=0,776$.

Значимо преобладават неконформистките отговори на неутралната ситуация относно празненство ($\chi_{11}^2=308,755$; $p=0,0001$). Няма значими различия по пол ($\chi_{11}^2=0,222$; $p=0,637$), нито по семейно положение ($\chi_{11}^2=3,339$; $p=0,503$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{31}^2=5,745$; $p=0,125$) относно конформирното поведение в ситуация на празненство.

Работещите (15,2%) се конформират най-силно за посещение на празненство, организирано от известна личност, следвани от спортистите (10,8%) и от студенти от други специалности - 5,5% ($\chi_{21}^2=6,813$; $p=0,033$). Вероятно работещите виждат по-реална възможност да повишат статуса си, дори възможен професионален напредък чрез сближаване с известна личност.

Значимо преобладават неконформистките отговори на неутралната ситуация относно концерт ($\chi_{11}^2=77,608$; $p=0,0001$). Няма значими различия по семейно положение относно конформирането в такава ситуация ($\chi_{41}^2=4,163$; $p=0,384$).

Мъжете (33,7%) се конформират значимо повече, отколкото жените (21,5%) за забавления, вместо да учат за изпит ($\chi_{11}^2=6,89$; $p=0,009$). Жените имат по-висока потребност от постижения в ученето в сравнение с мъжете (Цветкова, Й., 2001: 98-99).

15-20 годишните (23,2%) се конформират значимо по-рядко, отколкото 21-25 годишните (36,3%), 26-30 годишните (34,4%) и 31-35 годишните (33,3%) в такава ситуация ($\chi_{31}^2=8,337$; $p=0,04$). Най-младата възрастова подгрупа още се обучава в училища и университети, за тях изпитите са по-важни, отколкото за по-възрастните подгрупи, които са завършили своето обучение.

Спортистите (37,4%) се конформират най-силно за безплатно посещение на концерт, вместо да учат за изпит, следвани от работещите (28,3%) и от студенти от други специалности - 24,6% ($\chi_{21}^2=7,18$; $p=0,028$).

За младежка възраст е характерна ниска степен (66,2%) на конформиране за неутрални дейности, свързани със забавления (концерт, парти). По-рядко се наблюдават средна (30,4%) и висока (3,4%) степен на конформиране за неутрални дейности.

Значимо преобладават неконформистките отговори на неутралната ситуация относно хранене ($\chi_{11}^2=189,39$; $p=0,0001$). Потребности, по-ниско в йерархията според концепцията на А. Маслоу, като хранене и физически упражнения са по-силни за младежи в сравнение с по-възрастните (Reiss & Havercamp, 2005), така че поради по-голямата значимост на храненето в младежка възраст, младежите по-малко се конформират в ситуация, свързана с хранене, тъй като относно по-важни въпроси конформирането е по-слабо (Джонев, С., 1996б: 75; Johnson, 1989: 572).

Няма значими различия по пол ($\chi_{11}^2=2,089$; $p=0,148$), нито по семейно положение ($\chi_{41}^2=6,402$; $p=0,171$), нито по занимание ($\chi_{21}^2=0,21$; $p=0,9$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{31}^2=6,441$; $p=0,092$) относно конформирането при хранене.

Значимо преобладават неконформистките отговори на неутралната ситуация относно пушене ($\chi_{[1]}^2=282,56$; $p=0,0001$). Няма значими различия по семейно положение ($\chi_{[4]}^2=8,778$; $p=0,067$), нито по възрастови подгрупи ($\chi_{[3]}^2=1,834$; $p=0,608$) относно конформирането за пушене. Обаче, пушачите по-често от непушачите живеят в семейства, в които пушат единият или и двамата родители (Манолова, А., Цолова, Г. и Костадинова, К., 2006: 261).

Мъжете (15,3%) се конформират значимо повече, отколкото жените (6,2%) за пушене ($\chi_{[1]}^2=7,857$; $p=0,005$). Има данни, че повече мъже, отколкото жени са пушачи (Martiniuk et al., 2010).

Спортистите се конформират значимо повече от студенти от други специалности и от работещите в ситуация, свързана с пушене ($\chi_{[2]}^2=7,769$; $p=0,021$). Затова има значение забраната да се пуши на работното място (Zlatev, Pahl & White, 2010), установената връзка между спортни успехи и нарастване на вероятността от тютюнопушене (Wild et al., 2004).

За младежка възраст е характерна ниска степен (77,1%) на конформиране за неутрални дейности (пушене, хранене), свързани със здравословното състояние. По-рядко се наблюдават средна (18,6%) и висока (4,3%) степен на конформиране за неутрални дейности (пушене, хранене), свързани със здравословното състояние.

Таблица №30 Резултати от t-критерия за сравнение на средните стойности на мъжете и жените по конформно поведение в неутрални ситуации

	Пол	X	SD	t	df	p
Конформиране за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние	мъже	0,35	0,59	2,992	418,320	0,003
	жени	0,2	0,46			
Конформиране за неутрални дейности (забавления – концерт, парти)	мъже	0,43	0,57	2,166	436,271	0,031
	жени	0,32	0,52			

Мъжете се конформират по-силно за за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние; както и за неутрални дейности, свързани със забавления – концерт, парти, отколкото жените.

Резултатите от дисперсионния анализ за сравнение на конформното поведение в неутрални ситуации свързани със здравословното състояние ($F=1,170$; $P=0,311$) и в неутрални дейности като забавления – концерт, парти ($F=0,409$; $P=0,665$), не се установяват значими различия при лица с различно семейно положение.

Таблица №31 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между възрастовите групи по тяхното конформно поведение в неутрални ситуации

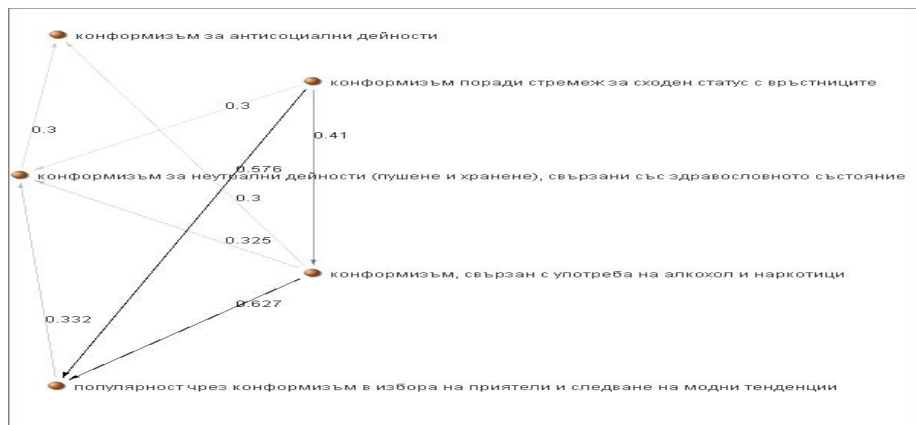
		X	SD	F (df=3, 437)	P
Конформиране за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние	15-20 години	0,27	0,54	1,414	0,238
	21-25 години	0,29	0,55		
	26-30 години	0,09	0,3		
	31-35 години	0,33	0,55		
Конформиране за неутрални дейности (забавления – концерт, парти)	15-20 години	0,29	0,5	4,190	0,006
	21-25 години	0,49	0,59		
	26-30 години	0,41	0,56		
	31-35 години	0,43	0,63		

15-20 годишните се конформират в по-малка степен за неутрални дейности, свързани със забавления (концерт, парти), отколкото 21-25 годишните ($p_{LSD}=0,001$), свързано с по-голямата актуалност на учебния процес и по-голямото значение на приятелската група при тийнейджърите Игов, И., Алексиева, Е. и Янева, Р., 2001: 37-39). През юношеството е най-интензивно приятелството с лица от същия пол (Аргайл, М. и Хендерсън, М., 1989).

Таблица №32 Резултати от дисперсионния анализ за сравнение между групи с различно занимание по тяхното конформно поведение в неутрални ситуации

		X	SD	F (df=2, 438)	P
Конформиране за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние	работещи	0,26	0,49	1,258	0,285
	спортисти	0,33	0,58		
	студенти от други специалности	0,24	0,51		
Конформиране за неутрални дейности (забавления – концерт, парти)	работещи	0,43	0,62	5,333	0,005
	спортисти	0,48	0,59		
	студенти от други специалности	0,3	0,5		

Спортистите значимо повече от студенти от други специалности се конформират за неутрални дейности (забавления – концерт, парти) ($p_{LSD}=0,002$).

Фиг.9 Положителни корелации на Пирсън между конформизма за антисоциални дейности, за неутрални дейности, свързани със здравето, за употреба на алкохол и наркотици, поради стремеж за сходен статус с връстниците и популярността чрез конформизъм в избора на приятел и следване на модни тенденции

Множеството значими корелации между баловете по различните скали, измерващи конформизъм и предразположеност към конформно поведение доказват валидността на методиките.

Когато човек в младежка възраст проявява силен конформизъм за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние, той проявява по-силен конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците ($r=0,3$; $p=0,0001$), по-често се конформира за употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците ($r=0,325$; $p=0,0001$), проявява по-силен стремеж към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции ($r=0,332$; $p=0,0001$), проявява по-силен конформизъм за антисоциални дейности ($r=0,3$; $p=0,0001$).

Чувството, че си приет от другите ($t=-1,975$; $p=0,049$; $B=-0,016$; $Beta=-0,1$) и социалната желателност ($t=-3,253$; $p=0,001$; $B=-0,011$; $Beta=-0,155$) влияят върху конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние ($r=0,239$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,057$, т.е. 5,7% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимите променливи в линейния регресионен модел Enter; $F=3,742$, $p=0,001$). Най-силно е влиянието на социалната желателност.

Когато нарастват чувството, че си приет от другите и социалната желателност, намалява конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние. Човек се конформира повече, когато се чувства слабо приет в групата (Левин, Д. и Павелчак, М., 2006: 35-37; Ванчева, Й., 2003: 29; Арънсън, Е., 1996: 47).

Върху конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние не влияят приемането на другите ($t=-0,005$; $p=0,996$),

приемането на различия в мненията с другите ($t=0,276$; $p=0,782$), приемането на успехите на другите ($t=1,16$; $p=0,247$), приемането на морала на другите ($t=-0,272$; $p=0,786$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=1,828$; $p=0,068$).

Защитният механизъм формиране на реакция ($t=2,224$; $p=0,027$; $B=0,008$; $Beta=0,114$) влияе върху конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние ($r=0,14$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,02$, т.е. само 2% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=2,928$, $p=0,033$).

Когато нараства употребата на защитния механизъм формиране на реакция, нараства конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние. Лицата с висок стремеж за одобрение предпочитат използването на защитния механизъм формиране на реакция (Lobel, Kashtan & Winch, 1987).

Върху конформирането за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние не влияят защитните механизми отрицание ($t=0,741$; $p=0,459$) и псевдо-алтруизъм ($t=-1,596$; $p=0,111$).

Чувството, че си приет от другите ($t=-2,231$; $p=0,026$; $B=-0,019$; $Beta=-0,115$), влияе върху конформирането за неутрални дейности (забавления – концерт, парти) ($r=0,149$, т.е. слаба връзка между променливите; $r^2=0,022$, т.е. само 2,2% от зависимата променлива се обяснява с влиянието на независимата променлива в линейния регресионен модел Enter; $F=1,41$, $p=0,199$).

Когато нараства усещането за приетост от другите, намалява конформирането за неутрални дейности (забавления – концерт, парти). Човек се конформира повече, когато се чувства слабо приет в групата (Левин, Д. и Павелчак, М., 2006: 35-37; Ванчева, Й., 2003: 29; Арънсън, Е., 1996: 47).

Върху конформирането за неутрални дейности (забавления – концерт, парти) не влияят приемането на другите ($t=-0,859$; $p=0,391$), приемането на различия в мненията с другите ($t=1,423$; $p=0,155$), приемането на успехите на другите ($t=1,012$; $p=0,312$), социалната желателност ($t=1,415$; $p=0,158$), чувството, че си приет от другите ($t=4,686$; $p<0,0001$), приемането на морала на другите ($t=0,473$; $p=0,636$) и самопожертвувателният защитен стил ($t=1,174$; $p=0,241$).

Върху конформирането за неутрални дейности, свързани със забавления – концерт, парти не влияят защитните механизми отрицание ($t=1,311$; $p=0,191$), формиране на реакция ($t=0,549$; $p=0,583$) и псевдо-алтруизъм ($t=-1,17$; $p=0,242$; линеен регресионен модел Enter; $F=1,245$, $p=0,293$).

5.12. Резултати от проведения експеримент за конформиране относно преценка на размера на технически устройства, относно модни тенденции и относно медии (списания)

30 изследвани младежи (24%) са се конформирали при преценката си за размера на техническите устройства. 38 изследвани (35,5%) са се конформирали за модни тенденции. 57 изследвани (53,3%) са се конформирали при избора си

на предпочитано списание. В младежка възраст най-често се проявява конформно поведение относно медии (списания), следвано от конформното поведение относно модни тенденции и накрая – конформизмът при преценки за технически устройства.

Само 7 от всички изследвани лица (6,5%) са проявили конформно поведение и в трите ситуации – относно технически устройства; относно модни тенденции и относно медии. 30 изследвани лица (28,1%) са проявили конформно поведение в две ситуации. Други 44 лица (41,1%) са проявили конформно поведение само в една ситуация. 26 изследвани лица (24,3%) не са се конформирали в нито една от трите описани ситуации.

20 изследвани лица са се конформирали относно модни тенденции и относно медии/списания.

16 изследвани лица са се конформирали относно модни тенденции и относно технически въпроси.

15 изследвани лица са се конформирали относно медии/списания и относно технически въпроси.

Няма статистически значими различия между половете при конформирането им относно технически устройства ($\chi_{[1]}^2=1,259$; $p=0,262$), нито при конформирането им относно модни тенденции ($\chi_{[1]}^2=0,43$; $p=0,512$), нито при конформирането им относно медии/списания ($\chi_{[1]}^2=1,338$; $p=0,247$).

Обаче значимо повече мъже (41,7%), отколкото жени (19,3%), не се конформират в нито една ситуация, както и повече жени се конформират в две и във всичките три ситуации, в сравнение с мъжете ($\chi_{[3]}^2=8,279$; $p=0,041$).

Таблица №33 Резултати от корелационния анализ за взаимовръзка между променливи на номинално равнище (конформизъм или не в конкретни ситуации) и на интервално равнище (балове по приемане на другите, чувство за приетост, себепожертвователен защитен стил, защитни механизми и социална желателност)

	зависима променлива	зависима променлива	зависима променлива
Ета	Конформиране по технически въпроси	Конформизъм за модни тенденции	Конформиране относно медии/списания
Приемане на другите	0,684	0,623	0,655
Как се чувствам приет от другите	0,334	0,388	0,482
Приемане на успехите на другите	0,594	0,563	0,3
Приемане на различията	0,429	0,419	0,559
Приемане на морала на другите	0,508	0,409	0,311
Себепожертвователен защитен стил	0,679	0,683	0,663
Социална желателност	0,394	0,38	0,454
Формиране на реакция	0,28	0,685	0,3
Отрицание	0,538	0,29	0,31
Псевдо-алтруизъм	0,437	0,32	0,606

✓ Конформното поведение по технически въпроси е най-силно свързано с приемането на другите, след това – със себепожертвователния защитен стил, с

приемането на успехите на другите, със защитния механизъм отрицание, с приемането на морала на другите, със защитния механизъм псевдо-алтруизъм, с приемането на различията с другите, със социалната желателност (мотивацията за одобрение), с чувството за приетост от другите и най-слабо е свързано със защитния механизъм формиране на реакция.

✓ Конформното поведение относно модни тенденции е най-силно свързано със защитния механизъм формиране на реакция, след това – със себепожертвователния защитен стил, с приемането на другите, с приемането на успехите на другите, с приемането на различията с другите, с приемането на морала на другите, с чувството за приетост от другите, със социалната желателност (мотивацията за одобрение), със защитния механизъм псевдо-алтруизъм, и най-слабо е свързано със защитния механизъм отрицание.

✓ Конформното поведение относно медии (списания) е най-силно свързано със себепожертвователния защитен стил, след това – с приемането на другите, със защитния механизъм псевдо-алтруизъм, с приемането на различията с другите, с чувството за приетост от другите, със социалната желателност (мотивацията за одобрение), с приемането на морала на другите, със защитния механизъм отрицание и най-слабо, но все пак значимо, е свързано с приемането на успехите на другите и със защитния механизъм формиране на реакция.

Заклучение

Конформното поведение се проявява най-често в средна степен на изразеност в младежка възраст. Не е много силно изразено, вероятно защото, конформизмът е по-характерен за възрастта на подрастващите, през юношеството (Волков, Б., 2006: 75-76), а след това до 30 годишна възраст се наблюдава кулминация на индивидуалистичните нагласи, стремежите за самоутвърждаване, постижения, съревнователност и независимост (Байчинска, К. и Гарванова, М., 2005: 108-109, 115).

В младежка възраст най-често се проявява конформно поведение относно медии – списания (53,3%), следвано от конформното поведение относно модни тенденции (35,5%). Най-силно изразена е конформната нагласа в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции (висока степен на този тип конформизъм е налице при 34% от изследваните младежи). Следва конформното поведение при преценки за технически устройства (24%). Следва конформизмът поради приятни чувства от еднаквостта и стремеж за избягване на тревожността, предизвикана от осъзнаване на различията (висока степен при 19,3% от младежите). Следва конформизмът с авторитети (родители и преподаватели) – във висока степен при 18,1% от младежите. Следва стремежът към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции (висока степен при 17% от изследваните младежи). Следва делът на конформизирането за антисоциални дейности (висока степен при 15,4% младежи); конформизъм, свързан с поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците (висока степен при 14,7% младежи); конформизъм, свързан с употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради

възприет натиск от връстниците (висока степен при 13,8% младежи); конформизъм поради стремеж за сходен статус с връстниците (висока степен при 13,4% младежи); конформизъм със семейството в областта на политиката (висока степен при 13,2% младежи); конформизъм поради нормативно социално влияние (висока степен при 12,2% младежи); конформизъм поради настойчивост и харизматичност на другите (висока степен при 12% младежи); конформизъм заради популярност и стремеж към успехи (висока степен при 11,6% младежи). Най-слабо в младежка възраст е конформирането за неутрални дейности (пушене, хранене), свързани със здравословното състояние (висока степен при 4,3% младежи) и конформирането за неутрални дейности като забавления – концерт, парти (висока степен при 3,4% от изследваните младежи).

Т.е. най-силно изразено е конформирането с легитимна власт (каквато имат институциите (включително медиите), авторитетите – ръководители, родители, преподаватели) за 1/3 от изследваните младежи. При 16 - 18 годишни конформирането поради натиск от връстниците не е свързано с конформиране с авторитет (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000). Същото отсъствие на свързаност между двата типа конформиране (при тези два различни източника на социално влияние) се потвърди в нашето изследване за възрастта от 15 до 35 години.

Повече от 1/5 от изследваните младежи преценяват себе си, че лесно се повлияват от натиск от приятели (22,2%), като се конформират почти в еднаква степен за повишаване или поддържане на статуса и придобиване на популярност, както и за рискови и антисоциални поведения, за разлика от данните при ученици, които показват, че натискът от връстниците и конформирането с връстниците са свързани с по-голяма склонност за поемане на риск, в сравнение с желанието да бъдеш популярен (Santor, Messervey & Kusumakar, 2000). Потвърждава се и за младежка възраст установената тенденция при юношите негативното пряко и косвено влияние от връстниците да има по-силно отражение върху поведението в сравнение с позитивното влияние на връстниците (Padilla-Walker & Bean, 2009), тъй като най-слабо е конформирането за неутрални дейности в младежка възраст.

Относно противоположното на конформното поведение, по-малко от 15% от младежите проявяват висока независимост от мнението на група (14,7%) – било защото се чувстват добре, когато отказват (11% с висок антиконформизъм), било защото във висока степен са склонни да нарушават правила (8,4%), било защото високата автономност е свързана с интернална локализация на контрола (при 5,7% от изследваните младежи).

Проучените фактори, които повлияват конформирането в младежка възраст, могат да се степенуват в 5 нива. На първо и най-високо ниво са чувството за приетост от другите и защитният механизъм псевдо-алтруизъм (всеки от тях влияе при конформиране в 9 ситуации). На второ, малко по-ниско ниво по степен на влияние, са факторите защитен механизъм формиране на реакция, себепожертввателен защитен стил и социална желателност, която е израз на мотивацията за одобрение (всеки от тях влияе при конформиране в 8 ситуации). На

трето, още по-ниско ниво по степен на влияние, са факторите приемане на морала на другите, приемане на успехите на другите и приемане на другите (всеки от тях влияе при конформизиране в 7 ситуации). На четвърто, по-ниско ниво по степен на влияние, е факторът приемане на различия в мненията (влияе при конформизиране в 6 ситуации). Най-слабо влияе върху конформното поведение защитният механизъм отрицание (влияе при конформизиране в 4 ситуации).

Най-силно върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе субективното чувство за приетост от другите – влияе разнопосочно в 9 ситуации, свързани с конформно поведение. Поставихме го на първо място, защото в литературата има доста данни за неговото влияние върху конформизма (Левин, Д. и Павелчак, М., 2006; Арънсън, Е., 1996; Mehrabian & Steffl, 1995). По-голямото субективно чувство за приетост от другите *намалява* конформизирането в младежка възраст в следните ситуации: за неутрални дейности (забавления – концерт, парти); за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние; за поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; поради настойчивост и харизматичност на другите; поради стремеж за сходен статус с връстниците; в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции; конформното поведение относно списания/медии; и относно технически въпроси/устройства. Обаче по-силното субективно чувство за приетост от другите увеличава конформното поведение относно модни тенденции. Освено това, по-голямото субективно чувство за приетост от другите *намалява* себепреценката за лесно повлияване от натиск от приятели и *увеличава* автономността, свързана с интерналната локализация на контрола.

На второ място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе защитният механизъм псевдо-алтруизъм – влияе еднопосочно в 9 ситуации, свързани с конформно поведение. По-голямата честота на използване на защитния механизъм псевдо-алтруизъм *намалява* конформизма в младежка възраст в следните ситуации: заради популярност и стремеж към успехи; заради стремеж към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции; за поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; за употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците; поради настойчивост и харизматичност на другите; поради стремеж за сходен статус с връстниците; конформното поведение по технически въпроси; относно списания/медии; относно модни тенденции. Освен това по-голямата честота на използване на защитния механизъм псевдо-алтруизъм *намалява* склонността за нарушаване на правила и себепреценката за лесно повлияване от натиск от приятели.

На трето място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе защитният механизъм формиране на реакция – влияе разнопосочно в 8 ситуации, свързани с конформно поведение. Поставихме го на трето място поради еднопосочното му влияние върху конформизма в повече ситуации в сравнение със следващите два фактора. По-голямата честота на използване на защитния механизъм формиране на реакция *усилва* конформизма в следните

ситуации: за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние; за стремеж към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции; със семейството в областта на политиката; поради нормативно социално влияние; поради стремеж за сходен статус с връстниците; конформното поведение относно модни тенденции; относно технически устройства. По принцип по-голямата честота на използване на защитния механизъм формиране на реакция *намалява* независимостта от мнението на група. Обаче по-голямата честота на използване на защитния механизъм формиране на реакция *намалява* конформизма в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции, като усилва автономността в такива ситуации.

На четвърто място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе себепожертвувателният защитен стил – влияе разнопосочно в 8 ситуации, свързани с конформно поведение. По-голямата честота на използване на себепожертвувателния защитен стил *усилва* конформизма в младежка възраст в следните ситуации: с авторитети (родители и преподаватели); със семейството в областта на политиката; поради настойчивост и харизматичност на другите; поради нормативно социално влияние; конформното поведение относно модни тенденции; относно технически устройства. Свързано с това, по-голямата честота на използване на себепожертвувателния защитен стил *намалява* склонността за нарушаване на правила и независимостта от мнението на група. Обаче по-голямата честота на използване на себепожертвувателния защитен стил *намалява* конформизма относно медии/списания; както и в ситуации на взаимодействие с институции и хора на ръководни позиции, като *усилва* автономността в такива ситуации.

На пето място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе социалната желателност – влияе разнопосочно в 8 ситуации, свързани с конформно поведение. По-силно изразената социална желателност *намалява* конформизма в младежка възраст при следните ситуации: за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние; за употреба на алкохол и наркотици, и за сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците; поради стремеж за сходен статус с връстниците; конформното поведение относно списания/медии. Свързано с това, високата социална желателност *намалява* склонността за нарушаване на правила и независимостта от мнението на група. По-силно изразената социална желателност *усилва* конформизма в младежка възраст при следните ситуации: поради стремеж към популярност чрез конформизъм в избора на приятели и следване на модни тенденции; поради приятни чувства от еднаквостта; усилено конформното поведение относно модни тенденции; относно технически устройства. Поставихме факторът социална желателност, израз на мотивацията за одобрение, на пето място, защото не оказва влияние при конформизиране с авторитети – родители, преподаватели, ръководители и институции, за разлика от предишния фактор.

Потвърди се работната хипотеза, че конформизмът в младежка възраст зависи от степента, в която човек се чувства приет от другите и е мотивиран от стремеж за одобрение, т.е. от проявената социална желателност.

На шесто място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе приемането на морала на другите – влияе еднопосочно в 7 ситуации, свързани с конформно поведение. Поставихме го на шесто място преди следващите фактори, защото влияе еднопосочно върху конформизма. По-силното приемане на морала на другите *усилва* конформизма в младежка възраст в следните ситуации: заради популярност и стремеж към успехи; заради стремеж към популярност чрез избора на приятели и следване на модни тенденции; поради нормативно социално влияние; поради стремеж за сходен статус с връстниците; конформното поведение относно технически въпроси; относно модни тенденции; относно списания/медии.

На седмо място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе приемането на успехите на другите – влияе разнопосочно в 7 ситуации, свързани с конформно поведение. Поставихме го преди следващия фактор поради по-честото му еднопосочно влияние в сравнение с осмия фактор. По-силното приемане на успехите на другите *усилва* конформизма в младежка възраст при следните ситуации: заради популярност и стремеж към успехи; заради стремеж към популярност чрез избора на приятели; поради нормативно социално влияние; поради стремеж за сходен статус с връстниците; конформното поведение относно технически въпроси; относно медии/списания. Съответно, по-силното приемане на успехите на другите *намалява* конформното поведение относно модни тенденции и намалява независимостта от мнението на група.

На осмо място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе приемането на другите – влияе разнопосочно в 7 ситуации, свързани с конформно поведение. По-силното приемане на другите *усилва* конформизма в младежка възраст в следните ситуации: заради популярност и стремеж към успехи; заради стремеж към популярност чрез избора на приятели и следване на модни тенденции; поради нормативно социално влияние; конформното поведение относно технически устройства; относно модни тенденции. По-силното приемане на другите *намалява* конформизма в младежка възраст поради стремеж за сходен статус с връстниците и конформното поведение относно списания/медии.

На девето място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе приемането на различията в мненията с другите – влияе разнопосочно в 6 ситуации, свързани с конформно поведение. По-силното приемане на различията в мненията с другите *намалява* конформизма в младежка възраст за антисоциални дейности и конформното поведение относно медии/списания, но *усилва* конформизма в младежка възраст заради популярност и стремеж към успехи, както и поради нормативно социално влияние; конформното поведение относно технически въпроси и относно модни тенденции.

Потвърди се работната хипотеза, че конформизмът в младежка възраст зависи от степента, в която човек приема другите, приема техните успехи, морал и различия в мненията.

На последно, десето място върху проявите на конформизъм в младежка възраст влияе защитният механизъм отрицание – влияе разнопосочно в 4 ситуации, свързани с конформно поведение. По-честата употреба на защитния механизъм отрицание *усилва* конформизма в младежка възраст в следните ситуации: с авторитети (родители и преподаватели) и поради настойчивост и харизматичност на другите; конформното поведение относно технически устройства. По-честата употреба на защитния механизъм отрицание *намалява* конформното поведение относно списания/медии.

Потвърди се работната хипотеза, че конформното поведение в младежка възраст е свързано със защитните механизми отрицание, формиране на реакция и псевдо-алтруизъм, както и със самопожертвувателния защитен стил на личността.

Конформното поведение се различава по категории лица в младежка възраст. Най-големи са различията в проявявания конформизъм по пол, след това - по възрастови подгрупи. Най-слабо са изразени различията в конформното поведение в младежка възраст по занимание и по семейно положение.

Налице са 10 различия между половете по тяхното конформно поведение. Мъжете проявяват по-силна конформна нагласа от жените поради стремеж за сходен статус с връстниците; поради стремеж към популярност чрез избора на приятели; заради популярност и стремеж към успехи; за антисоциални дейности; за неутрални дейности (пушене и хранене), свързани със здравословното състояние; за неутрални дейности, свързани със забавления – концерт, парти; за употреба на алкохол, наркотици и сексуални взаимоотношения, поради възприет натиск от връстниците; за поемане на риск, поради възприет натиск от връстниците; със семейството в областта на политиката.

Популярността е свързана с повишаване на статуса в групата, а мъжете са по-съревнователно настроени, по-силно мотивирани от потребността за постижение, успех (Клинчарски, В., 2007: 125), в сравнение с жените. Жените пък имат по-висока потребност от постижения в ученето в сравнение с мъжете (Цветкова, Й., 2001: 98-99) и затова мъжете предпочитат конформирането за забавления вместо да учат за изпит.

Обаче по отношение на проявеното конформно поведение, значимо повече мъже, отколкото жени, не се конформират в нито една ситуация, както и повече жени се конформират в две и във всичките три ситуации (относно технически въпроси, относно списания и относно модни тенденции), в сравнение с мъжете. Това са различни по тип ситуации от описаните по-горе, в които се изследва конформна нагласа, така че не може да се твърди, че мъжете проявяват по-силно изразена конформна нагласа, а жените – по-често конформно поведение.

Налице са 5 различия между възрастовите подгрупи по техния конформизъм (същите са при отчитане на отговорите на искрените лица по скалата Лъжа от въпросника на М. Бонд).

15-20 годишните се конформират най-слабо за неутрални дейности, свързани със забавления (концерт, парти), като избират учене в деня преди изпит и празнуване със сегашната си група приятели вместо посещение на концерт и на празненство на популярна личност, за разлика от 21-25 годишните, които се конформират най-силно в такива ситуации.

15-20 годишните се конформират най-силно с авторитети (родители и преподаватели), а 31-35 годишните се конформират най-слабо с авторитети. 15-20 годишните се конформират най-силно поради настойчивост и харизматичност на другите, а 31-35 годишните – най-слабо. 15-20 годишните се конформират най-силно поради приятни чувства от еднаквостта, а 31-35 годишните – най-слабо. Във възрастта 15-20 години се увеличава емоционалният контакт с връстниците (Маджаров, Г., 2004: 79). Конформизмът е най-силен в тази възраст според различни автори (Norpe & Loevinger, 1977: 497; Волков, Б., 2006: 75-76; Немов, Р., 2008: 357, 359; Ванчева, Й., 2003: 31).

15-20 годишните също така са най-склонни да нарушават правила, вероятно поради характерното бунтарство за юношеска възраст (McGuire, 1969).

Налице са 3 различия между групите по занимание, свързани с конформизма им в някои ситуации (същите са при отчитане на отговорите на искрените лица по скалата Лъжа от въпросника на М. Бонд).

Спортистите се конформират най-силно в следните ситуации: за антисоциални дейности (следвани от студенти от други специалности); за неутрални дейности (забавления – концерт, парти) (следвани от работещите); поради стремеж към популярност чрез избора на приятели и следване на модни тенденции (следвани от работещите).

Възможни причини за високия конформизъм поради популярност при спортистите са, че успехите на спортистите водят до увеличаване на социалния им статус и приемането им от възрастните и групите връстници (Маджаров, Г., 2004: 80-81), съответно – до популярност. Чувството за лична ценност зависи и от социалното приемане, спортната компетентност (Стоянова, С., 2006: 190).

Възможни причини за високия конформизъм поради забавления при спортистите са, че желанието за общуване с приятели и за забавление е сред мотивите за спортни занимания (Василева, Л., Богданова, Е., Александрова, Б. и Александрова, А., 2006: 434). Спортната дейност е активност за разтоварване и релаксация (Александров, И., 2007: 396). Начин за забавление е демонстриране на физически подвизи (Ангелова, Р., 2003: 59). Определени типове младежка субкултура свързват спорта и социалните развлечения - социално-активният тип посещава спортни клубове, обединения по интереси и др. (Безлатный, Д., 2011: 179-181); омниворите са с широки интереси, слушат безразборно музика, гледат безразборно филми и телевизия, четат безразборно, т.е. с малко ограничения в културния репертоар, често спортуват (Van Wel et al., 2008: 325-331).

Възможни причини за най-ниския конформизъм за антисоциални дейности при работещите са, че те се отличават с по-голяма независимост (включително материална) и самостоятелност, притежават по-голям социален опит да правят самостоятелни и независими преценки, както и съзнателно да регулират поведението си, и да прилагат социално приемливи модели на поведение.

Налице са 3 различия между групите по семейно положение, свързани с конформизма им в някои ситуации (същите са при отчитане на отговорите на искрените лица по скалата Лъжа от въпросника на М. Бонд).

Неженените проявяват най-силно изразен анти-конформизъм (чувстват се добре, когато отказват), най-склонни са да нарушават правила.

Неженените в по-малка степен са придобили навици да се съобразяват с другите, отколкото женените и съжителстващите без брак, в съответствие с възгледа, че независимите хора са насочени към себе си, егоисти (Балтаджиева, Й., 1999: 40). Бракът и съжителството предполагат съобразяване с партньорите и взаимно подпомагане.

Потвърди се работната хипотеза, че са налице различия по пол, семейно положение, занимание и възрастови подгрупи в младежка възраст по проявявания конформизъм в различни ситуации.

Конформизмът в младежка възраст се проявява като конформно поведение в различни аспекти и ситуации – поради стремеж към популярност, поради възприет натиск от група връстници и авторитети, в областта на модата, политиката, забавленията, здравословния начин на живот, медиите, техниката, за девиантни дейности, за поемане на риск. Налице са множество значими корелации между различните видове конформизъм.

Потвърди се основната хипотеза на изследването, че конформизмът в младежка възраст е израз на мотивацията за одобрение (като такава се проявява във вид на социална желателност при чувство за ниска степен на приетост от другите и приемането им във висока степен), и е форма на защита на личността, съпроводена с прилагането на самопожертвувателния защитен стил и на защитните механизми псевдоалтруизъм, формиране на реакция и отрицание.

Предположение, което остава да се провери в бъдещи изследвания, е, че видовете социално влияние са свързани и фактори, допринасящи за конформизъм, предполагат и предразположеност към повлияване от други форми на социално влияние, особено подчинението, а характеристиките, намаляващи конформизма, способстват за иновация като форма на социално влияние.

Приноси

1. Адаптирани са модифицирани въпросници за изследване на конформизъм в младежка възраст на Ернандес; Мехрабиан и Шефъл; Сантор, Месерви и Кусумакар; адаптирана е скала Самопожертвувателен защитен стил от въпросника на М. Бонд за изследване на защитни стилове и защитни механизми.
2. Получени са емпирични доказателства за степента на проявеност на конформизъм и конформно поведение в различни ситуации в младежка възраст.
3. Установени са различия по пол, семейно положение, занимание и възрастови подгрупи в младежка възраст по скалите от модифицираните въпросници за изследване на конформизъм и конформно поведение.
4. Открити са взаимовръзки между различните аспекти на конформизма поради възприет натиск от връстниците (поради стремеж към популярност, в областта на модата, забавленията, здравословния начин на живот, за девиантни дейности, за поемане на риск, поради нормативно социално влияние).
5. Доказано е влиянието на чувството за приетост от другите, защитните механизми псевдо-алтруизъм, формиране на реакция и отрицание, на себепожертвувателния защитен стил, социалната желателност като израз на мотивацията за одобрение, приемането на другите, на техния морал, успехи и различни мнения върху конформизма и конформното поведение в младежка възраст.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. Иванчев, Н. (2012). Конформирание на младежи в ситуации, свързани със здравословното състояние (хранене и пушене). В сб.: XI Международна научна конференция „Приложна психология и социална практика”. (Под ред.) Герчева-Несторова, Г., Варна: ВСУ „Черноризец Храбър”, 287-302.
2. Иванчев, Н. (2012). Конформирание за антисоциални действия в младежка възраст. В сб.: XI Международна научна конференция „Приложна психология и социална практика”. (Под ред.) Герчева-Несторова, Г., Варна: ВСУ „Черноризец Храбър”, 265-287.
3. Иванчев, Н. и Маркова, К. (2012). Конформизъм по отношение на институции и медии при младежи. *Psychological Thought*, 5 (2), 195-212.
4. Стоянова, С., Савова, С. и Иванчев, Н. (2013). Психометрични характеристики при българската адаптация на скала „Лъжа” от въпросника за защитни стилове на М. Бонд. *Psychological Thought*, 6 (1), 140-152.
5. Иванчев, Н. (2013). Конформизъм при спортуващи. Спорт и наука, под печат.
6. Иванчев, Н. (2013). Конформизъм при работещи. *Psychological Thought*, 6 (2), под печат.
7. Иванчев, Н. (2013). Приемане на себе си и на другите. Годишник по психология, 4, под печат.

ДРУГИ ПУБЛИКАЦИИ:

8. Иванчев, Н. (2010). Critical Competencies for a Strategic Business Leader. В сб.: Психологията – традиции и перспективи, Благоевград: УИ „Неофит Рилски”, 142-144.
9. Иванчев, Н. (2011). The Five Crucial Characteristics, Defining the Successful Company in Today's World. Годишник по психология, том 2, 354-368.
10. Кръстев, Л., Йорданова, Б. и Иванчев, Н. (2011). Специфика на икономическата социализация. Българско списание по психология, VI-ти Национален конгрес по психология, 3-4, 293-298.
11. Иванчев, Н. (2011). The Nature and Characteristics of Self-Directed Work Times. В сб.: Съвременният поглед на докторанта към науката. Благоевград: УИ „Неофит Рилски”, 215-220.
12. Stoyanova, S. & Ivantchev, N. (2012). University Students' Social Motivation for Study. In Sava, A., Nica, E. A., Ruginosu, T. & Irimia, V. D. (Eds), *Proceeding of the International Conference Quality in Formal and Non Formal Education - second edition - 5-6 May 2012 Iasi, Romania* (pp. 13-19). Iasi: PIM.